

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 04.04.1974, sp. zn. Tpjf 28/73, ECLI:CZ:NS:1974:TPJF.28.1973.1

Číslo: 10/1974

Právní věta: Správa o výsledkoch prieskumu a zhodnotenia praxe súdov pri trestnom postihu recidivistov.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 04.04.1974

Spisová značka: Tpjf 28/73

Číslo rozhodnutí: 10

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Zpráva

Hesla: Neoprávněné užívání cizí věci, Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, Okolnosti přitěžující, Recidiva, Řízení vykonávací, Souběh, Ukládání trestu, Zahlazení odsouzení

Předpisy: 140/1961 Sb. § 3 odst. 2

§ 109 odst. 3 písm. c)

§ 125

§ 13 odst. 2 40/1964 Sb. § 469

§ 133

§ 139 odst. 2 150/1969 Sb. § 1 odst. 2

§ 179 odst. 2 písm. b)

§ 209a odst. 1

§ 209a odst. 2

§ 209a odst. 3 písm. b)

§ 209a odst. 4 písm. b)

§ 23 odst. 1

§ 24 odst. 2

§ 249

§ 25

§ 294 141/1961 Sb. § 9 odst. 1

§ 3 odst. 4

§ 31 odst. 1

§ 31 odst. 3

§ 34 písm. i)

§ 34 písm. j)

§ 35 odst. 2

§ 36

§ 37

§ 39a odst. 2 písm. b)

§ 39a odst. 2 písm. c)
§ 39a odst. 3
§ 4 písm. b)
§ 41
§ 42
§ 45 odst. 2
§ 45 odst. 3
§ 50 odst. 2
§ 60 odst. 4
§ 62
§ 70 odst. 1
§ 72 odst. 2
§ 72 odst. 2 písm. b
§ 87 odst. 1
§ 87 odst. 3
§ 9 odst. 1

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 10/1974 sb. rozh.

Správa

o výsledkoch prieskumu a zhodnotenia praxe súdov pri trestnom postihu recidivistov

(Trestné kolégium Najvyššieho súdu ČSSR č. [Tpjf 28/73](#) zo 4. 4. 1974.)

V uznesení predsedníctva ÚV KSČ z 8. októbra 1971, v uznesení vlády Československej socialistickej republiky č. 300 z 27. októbra 1971 a v ďalších oficiálnych dokumentoch sa konštatuje, že stav a dynamiku kriminality v ČSSR už po mnoho rokov významným spôsobom ovplyvňujú osoby, ktoré boli súdom už odsúdené a znova sa dopustili trestnej činnosti (recidivisti). Podiel recidivistov na celkovom počte osôb odsúdených súdom za trestné činy a prečiny sa trvale pohybuje okolo dvoch päťín (cca 40) a absolútny počet recidivistov sa stále zvyšuje. Boj proti recidívnej kriminalite sa preto javí ako jeden z kľúčových problémov boja proti kriminalite vôbec.

Hodnotenie vplyvu recidivity 1) na stav a dynamiku kriminality, ako aj hodnotenie praxe súdov pri trestnom postihu recidivistov vychádzalo dosiaľ prevažne z rozboru a zhodnotenia údajov justičnej štatistiky. Pritom je známe, že osoby vykazované v justičnej štatistike ako recidivisti sa nekryjú s pojmom recidívy v zmysle platného Trestného zákona. V justičnej štatistike odsúdených sa vykazujú ako recidivisti osoby, ktoré boli súdom už odsúdené za úmyselný trestný čin v čase od mája 1945. Štatistické ponímanie recidívy je teda jednak užšie (nevykazujú sa osoby už odsúdené za nedbanlivostný trestný čin, ktoré zákon za určitých predpokladov tiež posudzuje ako recidivistov), jednak širšie než ponímanie recidívy v zmysle Trestného zákona, ktorý vyžaduje, aby predchádzajúce odsúdenie nebolo zahladené, prípadne aby o ňom neplatila zákonná fikcia, že sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený; Trestný zákon ďalej predpokladá, že predchádzajúce odsúdenie so zreteľom na svoju povahu, predovšetkým aj so zreteľom na čas, ktorý od neho uplynul, nemusí vždy zvyšovať stupeň spoločenskej nebezpečnosti nového trestného činu; takéto odsúdenie sa potom podľa zákona nepokladá za priťažujúcu okolnosť. Za tohto stavu veci justičná štatistika nemôže byť spoľahlivým základom najmä pre hodnotenie praxe súdov pri trestnom postihu recidivistov, ktoré

musí vychádzať z kritérií zákona a nie zo štatistických kritérií, pokiaľ sa odchyľujú od zákona.

Okrem toho sa podľa poznatkov Najvyššieho súdu Československej socialistickej republiky vyskytuje pri výklade a aplikácii zákonných ustanovení týkajúcich sa recidívy stále mnoho nejasností a v praxi súdov panuje značná nejednotnosť. Účinný, zákonu odpovedajúci postih recidivistov si preto vyžaduje, aby trestné kolégium Najvyššieho súdu Československej socialistickej republiky zaujalo k týmto sporným právnym otázkam stanovisko a súdnu prax tým zjednotilo a usmernilo.

Najvyšší súd Československej socialistickej republiky zaradil preto po dohode s najvyššími súdmi republík do svojho plánu práce na II. polrok 1973 vykonanie rozboru a zhodnotenia praxe súdov pri trestnom postihu recidivistov na základe prieskumu trestných spisov. Prieskum spisov uskutočnili najvyššie súdy republík. Najvyšší súd ČSR preskúmal 1140 spisov na 21 vybraných okresných súdoch, Najvyšší súd SSR 1863 spisov na ôsmich vybraných okresných súdoch. Predmetom prieskumu mali byť na dvoch - troch vybraných okresných súdoch každého kraja všetky trestné veci právoplatne skončené r. 1972 odsudzujúcim rozsudkom u páchatel'ov, ktorí boli po r. 1945 už odsúdení za úmyselný trestný čin, t. j. sú štatisticky vykazovaní ako recidivisti. Prieskumom sa malo zistiť, či súdy správne vykladajú a aplikujú pojem recidívy v zmysle platného Trestného zákona a či túto okolnosť správne hodnotia pri výmere trestu. Ďalej sa malo zistiť, koľko osôb, ktoré sú v štatistike vykazované ako recidivisti, sú recidivistami aj v zmysle platného trestného práva.

Podkladom pre vypracovanie tejto správy bola súhrnná správa trestného kolégia Najvyššieho súdu SSR č. Tpj 15/73 zo 17. 9. 1973 o výsledkoch previerky praxe súdov SSR pri trestnom postihu recidivistov a podkladové materiály Najvyššieho súdu ČSR o výsledkoch spisového prieskumu v jednotlivých krajoch ČSR.

Najvyšší súd ČSSR čerpal niektoré poznatky pre túto správu aj z iných prameňov, najmä zo sledovania rozhodovania najvyšších súdov republík a z účasti na gremiálnych poradiach krajských súdov.

I.

Pojem recidívy podľa platného trestného práva

a trestnoprávne následky spojené s recidívou

Recidíva je osobitným prípadom tzv. mnohosti trestných činov jediného páchatel'a, t. j. spáchania viac (najmenej dvoch) trestných činov tým istým páchatel'om. O recidívu v najširšom poňatí platného trestného práva ide vtedy, keď páchatel' spácha nový trestný čin po právoplatnom odsúdení za iný trestný čin (formálna náležitosť recidívy) za predpokladu, že ide o také odsúdenie, ktoré zvyšuje stupeň nebezpečnosti páchatel'a a tým aj jeho nového trestného činu pre spoločnosť (materiálna náležitosť recidívy vyjadrená v § 34 písm. j/ veta za bodkočiarkou Tr. zák.). Z hľadiska formálneho znaku pojmu recidívy platné právo nevyžaduje nijaké ďalšie náležitosti pokiaľ ide o druh alebo povahu trestného činu, za ktorý bol páchatel' už odsúdený, prípadne pokiaľ ide o druh alebo povahu trestného činu, ktorý páchatel' spáchal po právoplatnosti odsúdenia. Zavedením prečinov ako novej kategórie súdne stíhatelných protispoločenských činov však vznikla určitá medzera pri zákonnej úprave recidívy. Zákon výslovne upravuje len tieto prípady recidívy: odsúdenie za trestný čin - spáchanie nového trestného činu (§ 34 písm. j/ Tr. zák.), odsúdenie za trestný čin alebo prečin - spáchanie nového prečinu (§ 34 písm. j/ Tr. zák., § 13 odst. 1 zák. č. 150/1969 Zb. o prečinoch); neupravuje však výslovne prípad, keď bol páchatel' odsúdený za prečin a po právoplatnosti tohto odsúdenia spáchal trestný čin. Tento posledný prípad treba posudzovať ako priťažujúcu okolnosť, ktorá nie je v zákonne výslovne uvedená (porov. slovo „najmä“ v úvodnej vede § 34 Tr. zák.) a ktorá podlieha obdobnému právnemu režimu ako recidíva v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. Z hľadiska

formálneho znaku pojmu recidívy platné právo ďalej nevyžaduje jinaké ďalšie náležitosti ani pokiaľ ide o povahu predchádzajúceho odsúdenia. Stačí právoplatný odsudzujúci rozsudok a netreba, aby bol páchatelovi uložený určitý druh trestu, aby sa celý trest alebo jeho časť vykonali, aby od odsúdenia neuplynul určitý čas a pod. Formálny znak recidívy nie je naplnený, ak o predchádzajúcom odsúdení platí zákonná fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený (§ 24 odst. 2, § 25, § 39 odst. 3, § 45 odst. 3, § 50 odst. 2, § 60 odst. 4, § 70 odst. 1, § 77 odst. 2, § 87 odst. 1, 3 Tr. zák. a ustanovenia niektorých rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii). Druh a povaha trestných činov, prípadne povaha predchádzajúceho odsúdenia však môžu mať význam z hľadiska materiálnej náležitosti recidívy.

S recidívou spája zákon výrazne nepriaznivé následky pre páchatela:

1. Recidíva v uvedenom najširšom poňatí je všeobecne priťažujúcou okolnosťou (§ 34 písm. j/ Tr. zák.), t. j. zvyšuje stupeň nebezpečnosti nového trestného činu pre spoločnosť a ovplyvňuje tým výmeru trestu v neprospech páchatela v rámci zákonnej trestnej sadzby stanovenej za tento trestný čin.
2. Najzávažnejšie prípady recidívy (obzvlášť nebezpečnú recidívu v zmysle § 41 Tr. zák.) stíha zákon podľa prísnejšej trestnej sadzby, ktorá sa vytvára podľa § 42 Tr. zák.
3. Špeciálna recidíva (recidíva toho istého trestného činu), prípadne len v rámci iných prípadov mnohosti trestných činov tej istej skutkovej podstaty, je výnimočne okolnosťou, ktorá podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby (§ 179 odst. 2 písm. b/, § 209a odst. 3 písm. b/, odst. 4 písm. b/ Tr. zák.).
4. Výnimočne je recidíva (niekedy spolu s inými prípadmi mnohosti trestných činov) znakom skutkovej podstaty trestného činu alebo prečinu a podmieňuje tak trestnosť činu vôbec (§ 109 odst. 3 písm. c/ Tr. zák., § 9 odst. 1 zák. č. 150/1969 Zb. o prečinoch).
5. Recidíva môže podmieňovať trestnosť činu ako prečinu alebo trestného činu v rámci materiálnej podmienky trestného činu (§ 3 odst. 2 Tr. zák.) alebo prečinu (§ 1 odst. 2 zák. č. 150/1969 Zb. o prečinoch) tým, že zvyšuje stupeň spoločenskej nebezpečnosti činu, ktorý by bol inak len priestupkom, na úroveň prečinu alebo trestného činu, a činu, ktorý by bol inak len prečinom, na úroveň trestného činu, ak sa formálne znaky skutkovej podstaty priestupku, prečinu a trestného činu prekrývajú.
6. Z recidívy vyvodzuje zákon v niektorých prípadoch prísnejšie dôsledky aj pokiaľ ide o spôsob výkonu trestu odňatia slobody (§ 39 odst. 2 písm. b/ a c/ Tr. zák.) a predpoklady pre podmienené prepustenie (§ 62 Tr. zák.).

Správny, zákonu odpovedajúci postih recidívy predpokladá, že sa z recidívy vyvodzujú správne, zákonu odpovedajúce dôsledky vo všetkých uvedených smeroch.

Predmetom prieskumu nebol postih recidívy vo všetkých uvedených aspektoch. Správa je zameraná predovšetkým na postih recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. a len sčasti aj na prípady uvedené v bode 2. a 3.

II.

Recidíva podľa § 34 písm. j/ Tr. zák.

Jedným zo zámerov prieskumu bolo zistiť, koľko zo štatisticky vykazovaných „recidivistov“ je recidivistami v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., t. j. do akej miery štatisticky vykazovaná recidivista

zodpovedá recidivite v zmysle Trestného zákona a teda do akej miery môže byť štatistika spoľahlivým základom pre hodnotenie vplyvu recidivity na stav a dynamiku kriminality a pre hodnotenie postihu recidivistov. Tento zámer sa nepodarilo plne dosiahnuť najmä preto, že odôvodnenia preskúmaných rozsudkov sú také nedostatočné, že len v menšej časti prípadov súd výslovne konštatuje, že na predchádzajúce odsúdenie prihliadol ako na priťažujúcu okolnosť alebo naopak, že na predchádzajúce odsúdenie neprihliadal (preto, že o ňom platí fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, že od odsúdenia uplynul dlhší čas, zriedkavejšie preto, že predchádzajúci čin bol menej závažný, iného druhu a pod.); vo väčšej časti prípadov súd spravidla len konštatuje obsah odpisu registra trestov bez toho, aby uviedol, aký význam predchádzajúcemu odsúdeniu pripisuje a aké dôsledky z neho vyvodil pri ukladaní trestu. Avšak hoci výsledky prieskumu nedovoľujú presne vyčíslieť rozdiel medzi štatistickou recidivitou a recidivitou v zmysle Trestného zákona, umožňujú urobiť aspoň všeobecne formulovaný záver, že rozdiel medzi štatistickou recidivitou a recidivitou v zmysle Trestného zákona je taký veľký, že štatistika v doterajšom poňatí nedáva dostatočne presný obraz o stave recidivity ani o postihu recidivistov. Nová úprava štatistického vykazovania recidivity navrhnutá v medzirezortných „Opatreniach na zvýšenie účinnosti boja s recidívou“ (č. 315/72 - kontr. odb. Ministerstva spravodlivosti ČR) je preto odôvodnená a mala by sa realizovať. Toto opatrenie však môže dosiahnuť sledovaný cieľ len vtedy, ak sa súčasne podstatne skvalitní odôvodnenie rozsudkov súdov pokiaľ ide o hodnotenie predchádzajúceho odsúdenia pri ukladaní trestu v tom zmysle, aby sa v rozsudku jasne vyjadrilo, či predchádzajúce odsúdenie vzal súd za základ pre priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. alebo nie.

Pri výklade a aplikácii ustanovenia § 34 písm. j/ Tr. zák. dochádza v praxi súdov k mnohým nedostatkom, a to tak pri výklade formálnej i materiálnej náležitosti recidívy, ako aj pri hodnotení recidívy pri výmere trestu.

1. K výkladu formálneho znaku recidívy

a/ Ako recidíva sa niekedy posudzujú prípady mnohosti trestných činov, ktoré nie sú recidívou, ale súbehom, a to v prípadoch, keď prichádza do úvahy uloženie súhrnného trestu podľa § 35 odst. 2 Tr. zák.

Napr. vo veciach Okresného súdu v Liptovskom Mikuláši sp. zn. Ts 300/72 a Ts 902/71, Okresného súdu Košice - vidiek sp. zn. 1 Ts 470/71, Okresného súdu Praha - východ sp. zn. T 17/72 a v ďalších veciach sa predchádzajúce odsúdenie posudzovalo ako priťažujúca okolnosť podľa § 34 písm. j) Tr. zák., hoci páchatel spáchal súdený trestný čin pred týmto odsúdením (§ 35 odst. 2 Tr. zák.) a nie až po jeho právoplatnosti.

V týchto prípadoch nejde o recidívu, ale o súbeh a pri ukladaní trestu by sa malo uvažovať o priťažujúcej okolnosti, že páchatel spáchal viac trestných činov (§ 34 písm. i/ Tr. zák.). Prípady tejto tzv. retrospektívnej konkurencie sa však odlišujú od pravidelného súbehu tým, že za časť zbiehajúcej sa trestnej činnosti páchatela už bol vyhlásený odsudzujúci rozsudok a uložený trest, ktorý sa prípadne celý alebo sčasti už aj vykonal. Okolnosť uvedená v § 34 písm. i/ Tr. zák. tieto skutočnosti, inak pre výmeru trestu významné, nezahŕňa. Tieto skutočnosti sa ani nemôžu posudzovať ako priťažujúca okolnosť, ktorá zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pre spoločnosť, pretože nastali až po spáchaní trestného činu. Účinok odsúdenia a prípadne aj čiastočného alebo úplného výkonu trestu na páchatela však treba zhodnotiť pri úvahe o možnosti nápravy páchatela. Na rozdiel od recidívy zhodnotenie týchto skutočností však môže vyznieť nielen v neprospech, ale aj v prospech páchatela.

Recidívou (ale ani súbehom) nie je ani prípad opakovania trestného činu v čase od vyhlásenia do právoplatnosti rozsudku, hoci sa tento prípad recidívy značne podobá. Páchatel nielen že spáchal viac trestných činov, ale nový trestný čin spáchal po vyhlásení rozsudku, ktorým bolo povolaným

orgánom vyslovené odsúdenie jeho predchádzajúceho trestného činu a ktorým mu bola daná kvalifikovaná výstraha do budúcnosti. Nestačilo by teda posúdiť tento prípad podľa § 34 písm. i/ Tr. zák. Treba ho preto posudzovať ako priťažujúcu okolnosť v zákone výslovne neuvedenú (§ 34 úvodná veta Tr. zák.), ktorá svojou typovou závažnosťou odpovedá viac recidíve (§ 34 písm. j/ Tr. zák.) ako súbehu (§ 34 písm. i/ Tr. zák.).

Častejšie sa vyskytujú také chyby, že sa ako súbeh posudzujú také prípady mnohosti trestných činov, ktoré sú recidívou alebo ktoré možno zahrnúť pod vyššie uvedenú formu mnohosti trestných činov, ktorá nie je ani súbehom ani recidívou. Ukladanie súhrnného trestu v takýchto prípadoch, hoci by sa mal správne uložiť za nový trestný čin samostatný trest, znamená neodôvodnené zvýhodnenie recidivistov, prípadne iných páchatelov viacerých trestných činov.

Napr. vo veci okresného súdu v Klatovách sp. zn. 3 T 67/71 bol obvinený rozsudkom z 11. 8. 1972 uznaný za vinného z prečinu proti pracovnej disciplíne podľa § 8 písm. c) zák. č. 150/1969 Zb., ktorý spáchal tým, že od júna do konca r. 1971 bezdôvodne vynechal 35 pracovných smien. Predtým bol odsúdený rozsudkom toho istého súdu zo 16. 11. 1971 za dva trestné činy krádeže podľa § 247 odst. 1 Tr. zák. na 8 mesiacov odňatia slobody nepodmienečne. Novým rozsudkom okresný súd zrušil výrok o treste v tomto predchádzajúcom rozsudku a hoci obvinený spáchal uvedený prečin aj po vyhlásení prvého rozsudku, uložil mu okresný súd súhrnný trest odňatia slobody v trvaní 10 mesiacov nepodmienečne. Obvinený J. V. bol už predtým dva razy potrestaný trestami odňatia slobody za trestné činy krádeže.

b/ Priťažujúcu okolnosť recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. zakladá u trestného činu len predchádzajúce právoplatné odsúdenie súdom za trestný čin, u prečinu okrem toho aj právoplatné odsúdenie súdom za prečin. Nestačí preto:

aa) u trestného činu predchádzajúce odsúdenie za prečin,

bb) odsúdenie za previnenie alebo priestupok podľa § 1 zák. č. 58/1965 Zb., ktorým sa upravuje postih previnení a priestupkov osôb opätovne sa dopúšťajúcich výtržníctva, násilností a príživníctva,

cc) odsúdenie miestnym ľudovým súdom, a to ani za trestný čin, ktorý bol miestnemu ľudovému súdu postúpený podľa § 13 zák. č. 38/1961 Zb. o miestnych ľudových súdoch,

dd) odsúdenie za priestupok podľa zákona č. 102/1953 Zb.,

ee) odsúdenie za priestupok podľa § 1 zák. opatrenia č. 99/1969 Zb.,

ff) disciplinárne potrestanie za trestný čin (prečin) podľa § 294 Tr. zák. (event. § 13 odst. 2 zák. č. 150/1969 Zb. o prečinoch).

Výsledky prieskumu ukazujú, že súdy si vždy neuvedomujú, že uvedené prípady predchádzajúceho postihu za protispoločenské činy nezakladajú priťažujúcu okolnosť recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák.

Napr. vo veciach Okresného súdu v Žiline sp. zn. Ts 146/72 posudzovali súdy u trestného činu predchádzajúce odsúdenie za prečin ako priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. Najvyšší súd SSR správne poukazuje vo svojej správe na to, že v konaní o trestnom čine možno považovať za priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. len predchádzajúce odsúdenie za trestný čin (arg. slova „bol už za trestný čin odsúdený“ v ust. § 34 písm. j/ Tr. zák.).

Naproti tomu vo väčšine podkladových materiálov Najvyššieho súdu ČSR sa o predchádzajúcom odsúdení za prečin uvažuje u trestného činu ako o okolnosti, ktorá zakladá priťažujúcu okolnosť

recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. (napr. vo veciach okresných súdov Praha - východ sp. zn. T 61/72, Karlové Vary sp. zn. 4 T 78/72, 2 T 108/72, Klatovy sp. zn. 3 T 67/71, Teplice sp. zn. 6 T 418/72, Havlíčkův Brod sp. zn. T 220/72, Ta 152/72, Hradec Králové sp. zn. 4 T 172/72, Trutnov sp. zn. 5 T 82/72, obv. súdu pre Prahu 10 sp. zn. 4 Ta 27/71 atď.).

Okresný súd v Liptovskom Mikuláši vo veci sp. zn. Ts 56/72 ďalej považoval nesprávne za priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. predchádzajúce odsúdenie za previnenie podľa § 1 zák. č. 58/1965 Zb. Ani Okresný súd v Bruntále si vo veci sp. zn. 4 Ta 16/72 neuvedomil, že odsúdenie za uvedené previnenie nemôže zakladať priťažujúcu okolnosť recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. Vo veci 2 Ta 241/71 toho istého súdu sa uvažuje ako o priťažujúcej okolnosti podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. dokonca u odsúdenia za priestupok podľa zák. č. 102/1953 Zb.

Postih protispoločenských činov uvedených pod písm. aa) až ff) však treba posudzovať ako priťažujúcu okolnosť v zákone výslovne neuvedenú (§ 34 úvodná veta Tr. zák.), ktorá podlieha obdobnému právnemu režimu ako recidíva v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. Váha tejto priťažujúcej okolnosti bude spravidla menšia ako váha priťažujúcej okolnosti recidívy so zreteľom na to, že ide o postih protispoločenských činov spravidla menej spoločensky nebezpečných ako trestné činy alebo postih, ktorého politický a spoločenský význam a právne a spoločenské následky sú pre páchatela spravidla menej citelné ako následky odsúdenia súdom za trestný čin.

Ak je odsúdenie za prečin, previnenie alebo priestupok už zahladené, posudzujú sa takéto prípady pri výmere trestu obdobne ako prípady zahladených odsúdení za trestný čin (pozri písm. c/ nižšie). Napr. vôbec už nemožno prihliadať pri výmere trestu na fakt odsúdenia za priestupok podľa zák. č. 102/1953 Zb., pretože všetky tieto odsúdenia sa dnes už považujú za zahladené (pozri § 5 odst. 2 písm. a/ nar. č. 103/1953 Zb. o registri trestov). Takisto sa dnes spravidla už považujú za zahladené (neboli však ešte zahladené v čase prieskumu) všetky odsúdenia za previnenia alebo priestupky podľa § 1 zák. č. 58/1965 Zb. alebo za priestupok podľa § 1 zák. opatrenia č. 99/1969 Zb. (pozri § 5 odst. 2 vyhl. č. 151/1961 Zb. v znení vyhl. č. 78/1965 Zb. a § 5 odst. 3 nar. vlády ČSSR č. 54/1970 Zb., ako aj materiál Najvyššieho súdu č. Tpj 141/67, str. 50 - 51 uverejnený pod č. II/1969 Zb. rozh. tr., str. 107).

c/ Veľmi rozdielne sa v praxi súdov posudzujú prípady odsúdení, o ktorých platí právna fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený (§ 24 odst. 2, § 25, § 39 odst. 3, § 45 odst. 3, § 50 odst. 2, § 60 odst. 4, § 70 odst. 1, § 77 odst. 2, § 87 odst. 1, 3 Tr. zák. a ustanovenia niektorých rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii). Prax súdov prevažne uznáva, že odsúdenie, o ktorom platí uvedená právna fikcia, nemôže zakladať recidívu v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. Vyskytli sa však aj prípady, v ktorých súdy hodnotili ako priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. také odsúdenie, o ktorom platila uvedená právna fikcia.

Stalo sa tak napr. vo veciach okresných súdov v Trenčíne sp. zn. 3 T 304/71, 3 T 518/71, 3 T 386/72, Košice - vidiek sp. zn. 1 Ts 371/72, 1 Ts 268/72, 2 T 143/72, v Liptovskom Mikuláši sp. zn. 2 T 59/72, Ts 14/72, Ts 843/72, Ts 109/72, 1 T 38/72, v Žiari nad Hronom sp. zn. T 280/71, T 121/72, T 68/72 atď.

Z podkladových materiálov Najvyššieho súdu ČSR vyplýva, že rovnaký nedostatok sa vyskytuje aj na súdoch Českej socialistickej republiky (napr. veci 5 Ta 210/72, 2 Ta 410/71 Okresného súdu v Táboře, 1 Ta 77/72 Okresného súdu v Českých Budejoviciach, 2 Ta 241/71 Okresného súdu v Bruntále, 8 T 21/71 Okresného súdu v Ostrave a i.).

V mnohých ďalších prípadoch súd hodnotí ako priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. predchádzajúce odsúdenie páchatela bez toho, aby zisťoval z obsahu spisov o predchádzajúcom odsúdení, či nastala uvedená právna fikcia alebo nie (napr. či sa podmienčne odsúdený osvedčil, či

bol trest nápravného opatrenia vykonaný a pod.; tieto skutočnosti sa často registru trestov neoznamujú a nie sú v ňom vyznačené).

Najčastejšie nedostatky pri ukladaní trestov v týchto prípadoch však spočívajú v tom, že sa účinky fikcie, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, rôznym spôsobom obchádzajú. V podkladových materiáloch Najvyššieho súdu ČSR, s výnimkou podkladového materiálu z obvodu Mestského súdu v Prahe, sa síce odsúdenie, o ktorom platí uvedená právna fikcia, nepovažuje za priťažujúcu okolnosť recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., ale tvrdí sa, že aj na takéto odsúdenie musí súd prihliadať a hodnotiť ho pri výmere trestu (§ 31 odst. 1 Tr. zák.), napr. v rámci hodnotenia osoby páchatela, možnosti jeho nápravy, spôsobu jeho doterajšieho života, stupňa jeho morálnej narušenosti a pod.

Napr. v podkladovom materiáli zo Stredočeského kraja sa uvádza, že zahladené odsúdenie síce nemôže zakladať recidívu v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., ale že aj takéto odsúdenie treba hodnotiť v rámci hodnotenia osoby páchatela a možnosti jeho nápravy.

V súvislosti s vecou Okresného súdu v Táboře sp. zn. 1 T 5/73 sa v podkladovom materiáli Najvyššieho súdu ČSR z Juhočeského kraja uvádza: „... krajský súd... správne poukázal na predchádzajúce odsúdenie páchatela, ktoré správne hodnotil z hľadiska osoby obvineného, aj keď správne uviedol, že pre obidve predchádzajúce odsúdenia platí fikcia neodsúdenia“.

V podkladovom materiáli zo Západočeského kraja sa tvrdí, že na zahladené odsúdenie treba prizerať v rámci hodnotenia osoby páchatela, možnosti jeho nápravy a pri zisťovaní predpokladov pre stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť.

V podkladovom materiáli zo Severočeského kraja sa súdom vytýka, že zahlodenie odsúdenia hodnotia ako skutočnosť, pre ktorú „má obvinený punc po prvý raz trestaného páchatela“.

V správe z Východočeského kraja sa uvádza, že pri hodnotení možnosti nápravy páchatela, spôsobu jeho doterajšieho života a stupňa jeho morálnej narušenosti možno prihliadať aj na také odsúdenie, ktoré je už zahladené. Vo veci 3 T 380/72 Okresného súdu v Trutnove Najvyšší súd ČSR hovorí v súvislosti so zahladeným odsúdením dokonca o špeciálnej recidíve páchatela.

V správe z Juhomoravského kraja sa tiež uvádza, že na zahladené odsúdenie treba prizerať pri hodnotení osoby páchatela a možnosti jeho nápravy.

Tieto názory na možnosť hodnotiť odsúdenie, o ktorom platí fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, nie síce ako priťažujúcu okolnosť recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., ale v rámci iných kritérií významných pre výmeru trestu (§ 31 odst. 1 Tr. zák.), vychádzajú z právneho názoru Najvyššieho súdu ČSR vysloveného v rozhodnutí č. 1/1972 Bulletinu Najvyššieho súdu ČSR.

Tieto názory však nemožno považovať za správne. Právna fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený znamená, že odsúdenie, ktorého sa týka táto fikcia, prestalo právne existovať. Je preto prinajmenšom v logickom rozpore, ak sa v jednej súvislosti odsúdenie považuje za právne neexistujúce, ale v inej súvislosti sa naopak považuje za existujúce. Zákon neposkytuje nijaký podklad pre záver, že pri ukladaní trestu za nový trestný čin platia účinky uvedenej fikcie len vo vzťahu k priťažujúcej okolnosti recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. a nie aj vo vzťahu ku všetkým ostatným kritériám, ktoré sú rozhodujúce pre výmeru trestu (§ 31 odst. 1 Tr. zák.). Obmedzovať účinky uvedenej právnej fikcie len na vylúčenie možnosti pripísať páchatelovi priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. znamená obchádzať zákon. Nie je totiž nijaký rozdiel v tom, či sa predchádzajúce odsúdenie zhodnotí v rámci priťažujúcej okolnosti recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., alebo či sa zhodnotí v rámci niektorého iného kritéria rozhodujúceho pre výmeru trestu, najmä

v rámci zhodnotenia osoby páchatela. Napokon pritažujúca okolnosť recidívy nie je ničím iným než len konkretizáciou jedného z hľadísk, ktoré charakterizujú osobu páchatela. Na právnu skutočnosť odsúdenia, o ktorom platí uvedená zákonná fikcia a ktoré teda právne neexistuje, nemožno preto prihliadať pri výmere trestu v nijakej súvislosti a nemožno ju hodnotiť v rámci nijakého kritéria rozhodujúceho pre výmeru trestu.

Treba preto súhlasiť s právnym názorom Najvyššieho súdu SSR, ktorý v rozhodnutí č. 19/1971 Výberu rozhodnutí a stanovísk Najvyššieho súdu SSR a vo svojej správe č. Tpj 15/73 zaujal stanovisko, že z odsúdenia, o ktorom platí fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, nemožno vyvodzovať nijaké následky pre páchatela a nemožno ho hodnotiť na ťarchu páchatela pri výmere trestu. Táto fikcia však nebráni, aby súd pri hodnotení osoby páchatela prizeral na skutočnosť, že páchatel v minulosti už spáchal trestný čin a vyvodil z tejto skutočnosti príslušné závery z hľadiska sklonu páchatela k trestnej činnosti, jeho vzťahu k spoločenským hodnotám chráneným trestným zákonom, možnosti jeho nápravy a pod. V podstate rovnaký názor vyslovil aj Najvyšší súd ČSR v rozbere a zhodnotení praxe súdov ČSR pri ukladaní trestov č. Pls 1/70 z 12. 11. 1970 (č. 3/1970 Bulletinu Najvyššieho súdu ČSR, str. 117). Tento právny názor si však vyžaduje bližšie rozvedenie a vysvetlenie.

Skutočnosť, že páchatel spáchal skutok, ktorý má znaky trestného činu a skutočnosť, že bol za tento skutok súdom právoplatne odsúdený, sú dve rozdielne skutočnosti (udalosti) objektívneho sveta. Právo (nielen trestné, ale aj iné odvetvia práva) rozlišuje tieto dve rozdielne právne skutočnosti a spája s nimi vznik odlišných právnych pomerov a odlišné právne následky pre páchatela (porov. napr. § 34 písm. i/ a § 34 písm. j/ Tr. zák.; v mimotrestnej oblasti porov. § 469 obč. zák., ktorý spája vylúčenie dedičskej spôsobilosti už s faktom, že osoba prichádzajúca do úvahy dedič spáchala proti porúčiteľovi alebo osobám porúčiteľovi blízkym úmyselný trestný čin a nie až s faktom odsúdenia za tento trestný čin, zatiaľ čo - 53 odst. 1 zák. č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov v znení vyhl. č. 19/1970 Zb. spája stratu funkcie sudcu s faktom právoplatného odsúdenia za úmyselný trestný čin a nie už s faktom spáchania takéhoto trestného činu). Ak teda právna fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, znamená v podstate právny zánik skutočnosti odsúdenia, neznamená to i zánik skutočnosti, že páchatel spáchal trestný čin. Takéto rozlišovanie týchto dvoch právnych skutočností nie je umelé, pretože ide o skutočnosti s rozdielnym obsahom, ktoré majú rozdielny význam a dosah pri výmere trestu. Ak páchatel v minulosti už spáchal trestný čin, môže súd zo zhodnotenia konkrétnych okolností minulého a terajšieho trestného činu vyvodiť príslušné závery pokiaľ ide o postoj páchatela k spoločenským hodnotám chráneným trestným zákonom, či páchatel má sklony k páchaniu trestnej činnosti alebo či spáchanie obidvoch trestných činov je v inak poriadnom živote páchatela len náhodné, aký je stupeň a povaha mravného narušenia páchatela, aká je možnosť jeho nápravy a pod. Avšak ak bol páchatel za trestný čin už odsúdený, môže súd okrem uvedených skutočností hodnotiť aj ďalšie skutočnosti a robiť z nich ďalšie závery, totiž aký účinok malo na páchatela odsúdenie a uloženie trestu, prípadne aj výkon uloženého trestu. Z týchto skutočností môže súd robiť už omnoho konkrétnejšie závery o možnosti nápravy páchatela určitým druhom alebo výmerou trestu a pod. Ak o odsúdení platí fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, skutočnosť odsúdenia (samozrejme ani ďalšie skutočnosti, ktoré majú v odsúdení svoj podklad, najmä výkon trestu a jeho účinok na páchatela) nemôže súd brať v nijakej súvislosti do úvahy a musí pri výmere trestu postupovať tak, ako keby tejto skutočnosti nebolo. Hodnotí však všetky ďalšie okolnosti súvisiace so spáchaním minulého trestného činu, ktoré nie sú uvedenou právnou fikciou dotknuté. Váha skutočnosti, že páchatel v minulosti už spáchal trestný čin je - za predpokladu, že všetky ostatné okolnosti sú rovnaké - zásadne menšia než váha skutočnosti, že páchatel bol už za trestný čin odsúdený (§ 34 písm. j/ Tr. zák.). Hodnotenie tejto skutočnosti by sa teda malo prejavovať zásadne v uložení miernejšieho trestu, než aký by bol trest, ktorý by sa uložil, keby sa na odsúdenie mohlo prizerať. Rozlišovanie uvedených dvoch právnych skutočností nie je teda

len formalitou, ktorá nemá pre páchatela nijaký význam. Jedine takéto riešenie zodpovedá zmyslu zákonnej fikcie, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, neznamená obchádzanie účinkov tejto právnej fikcie, pričom však priznáva páchatelovi výhodu len potiaľ, pokiaľ si to účinky tejto fikcie vynucujú.

Okolnosť, že páchatel v minulosti už spáchal trestný čin, však tiež treba ponímať materiálne, t. j. treba ju považovať za priťažujúcu okolnosť len vtedy, keď so zreteľom na svoju povahu (napr. časový odstup medzi trestnými činmi, ich povahu a pod.) zvyšuje stupeň nebezpečnosti nového trestného činu páchatela pre spoločnosť.

Pre účinky fikcie, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, je rozhodujúci stav v čase rozhodovania a nie v čase spáchania trestného činu.

V podkladovom materiáli Najvyššieho súdu ČSR z Juhočeského kraja sa preto v súvislosti s vecou Okresného súdu v Českých Budějoviciach sp. zn. 1 Ta 77/72 nesprávne uvádza, že okresný súd pri výmere trestu správne hodnotil, že obvinený spáchal trestný čin ešte v čase, keď sa na ňom vykonával trest nápravného opatrenia, ktorý však bol v čase vyhlasovania rozsudku už vykonaný, takže o predchádzajúcom odsúdení platila fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený (§ 45 odst. 3 Tr. zák.). Súd preto nesprávne prihliadol pri výmere trestu na skutočnosť, že obvinený spáchal trestný čin v čase výkonu trestu nápravného opatrenia. Najvyšší súd ČSR, ktorý inak vytýka okresnému súdu, že predchádzajúce odsúdenie hodnotil ako priťažujúcu okolnosť, si neuvedomil, že účinky uvedenej zákonnej fikcie sa týkajú nielen odsúdenia samého, ale aj ďalších skutočností, ktoré majú v odsúdení svoj podklad, teda aj výkonu trestu.

Fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, vylučuje recidívu v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. pre nedostatok základného formálneho znaku recidívy, totiž pre nedostatok predchádzajúceho odsúdenia. Súdny však vždy nerozlišujú medzi formálnou a materiálnou náležitosťou recidívy a v týchto prípadoch zbytočne uvažujú o vylúčení recidívy so zreteľom na povahu predchádzajúceho odsúdenia (časový odstup, povahu predchádzajúceho trestného činu a pod.).

Fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený, vzniká buď priamo zo zákona na základe skutočností stanovených v zákone (§ 24 odst. 2, § 25, § 39 odst. 3, § 45 odst. 3, § 50 odst. 2, § 60 odst. 4 v súvislosti s § 60 odst. 3, § 77 odst. 2 Tr. zák.), alebo na základe rozhodnutia súdu (§ 60 odst. 4 v súvislosti s § 60 odst. 1 veta pred bodkočiarkou, § 70 odst. 1, § 87 odst. 1, 3 Tr. zák. a ustanovenia niektorých rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii). V prvom prípade fikcia buď vznikla alebo nie; avšak v druhom prípade materiálne podmienky pre vydanie súdneho rozhodnutia, na základe ktorého vzniká táto fikcia, môžu byť splnené, toto rozhodnutie však ešte nebolo vydané, napr. preto, že nebol podaný príslušný návrh alebo preto, že súd opomenul vydať takéto rozhodnutie, hoci mal rozhodovať z úradnej povinnosti. Ak takéto súdne rozhodnutie nebolo dosiaľ vydané, ale materiálne podmienky pre zahľadanie odsúdenia (t. j. uplynutie príslušného času, v ktorom odsúdený viedol poriadny život pracujúceho človeka) sú splnené, predchádzajúce odsúdenie zásadne nebude možno považovať za priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. pre nedostatok materiálnej podmienky (§ 34 písm. j/ veta za bodkočiarkou Tr. zák.). Názory na túto otázku neboli dosiaľ v praxi súdov jednotné.

Napr. v správe Najvyššieho súdu SSR č. Tpj 15/73 (str. 16 - 17) sa uvádza, že za dlhší čas, ktorý uplynul od predchádzajúceho odsúdenia (a so zreteľom na ktorý súd nemusí prizerať na odsúdenie z dôvodu uvedeného v § 34 písm. j/ veta za bodkočiarkou Tr. zák.), možno spravidla považovať uplynutie lehôt uvedených v § 69 odst. 1 Tr. zák., keď páchatel v takejto lehote poriadny život pracujúceho človeka, tj. keď sú splnené podmienky pre zahľadanie odsúdenia. Podľa názoru Najvyššieho súdu SSR predchádzajúce odsúdenie však nebude možné hodnotiť ako priťažujúcu okolnosť recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., len ak tomu nebránia povaha a závažnosť

predchádzajúceho trestného činu.

Podobne sa posudzujú takéto prípady aj v podkladových materiáloch Najvyššieho súdu ČSR. V niektorých podkladových materiáloch sú však názory na túto otázku dosť nejasné a odchyľujú sa od stanoviska, ktoré skutočnosť, že sú inak splnené podmienky zahľadania odsúdenia, neberie pri hodnotení odsúdenia na vedomie, až k stanovisku, ktoré považuje za správne vylúčiť v týchto prípadoch priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák.

2. K výkladu materiálneho znaku recidívy

Podľa § 34 písm. j/ veta za bodkočiarkou Tr. zák. súd je oprávnený podľa povahy predchádzajúceho odsúdenia nepokladať túto okolnosť za priťažujúcu.

Toto ustanovenie sa niekedy vykladá tak, že recidíva je fakultatívnou priťažujúcou okolnosťou, t. j. že súd ju podľa okolností nemusí použiť. V tomto ustanovení je však vyjadrené iba materiálne ponímanie priťažujúcej okolnosti recidívy, ktoré spočíva v tom, že predchádzajúce odsúdenie sa hodnotí ako priťažujúca okolnosť len vtedy, keď so zreteľom na všetky konkrétne okolnosti, ktoré ho charakterizujú, zvyšuje stupeň nebezpečnosti páchatela a tým aj jeho nového trestného činu pre spoločnosť. V takomto prípade súd musí zhodnotiť predchádzajúce odsúdenie ako priťažujúcu okolnosť, t. j. ako okolnosť, ktorá sa pri výmere trestu prejaví v neprospech páchatela. Avšak ak je povaha predchádzajúceho odsúdenia taká, že nezvyšuje stupeň spoločenskej nebezpečnosti nového trestného činu páchatela, súd nielen že nemusí, ale ani nesmie posudzovať predchádzajúce odsúdenie ako priťažujúcu okolnosť. Aby teda išlo o recidívu podľa § 34 písm. j/ Tr. zák., musí byť daná nielen jej formálna, ale aj jej materiálna náležitosť v uvedenom zmysle.

Pri skúmaní, či je daná materiálna podmienka recidívy, musí súd brať do úvahy a hodnotiť najmä tieto okolnosti:

- druh, povahu a závažnosť predchádzajúceho a terajšieho trestného činu, pohnútky trestnej činnosti, počet trestných činov, počet a frekvenciu odsúdení, uložené a odpykané tresty, ich vplyv na páchatela, čas, ktorý uplynul od predchádzajúceho posledného odsúdenia alebo od odpykania posledného trestu, spôsob života páchatela v tomto čase a v čase medzi jednotlivými odsúdeniami, skutočnosť, či páchatel nespáchal nový trestný čin v čase výkonu predchádzajúceho trestu, v skúšobnej lehote stanovenej

pri podmiennečnom odsúdení alebo pri podmiennečnom prepustení a pod.;

- vnútorný vzťah medzi minulým a terajším trestným činom (najmä či trestné činy nevychádzajú z tej istej pohnútky, z tých istých ustálených záporných sklonov alebo povahových črt páchatela, z jeho určitého trvalého záporného postoja k spoločnosti a jej hodnotám a pod.); tento vnútorný vzťah treba odlišovať od vonkajšej druhovej rovnakosti alebo podobnosti trestných činov, ktoré napriek tomu nemusia mať spoločnú príčinu v trvalých záporných vlastnostiach alebo sklonoch páchatela, ale môžu byť výsledkom náhodného zhľuku nepriaznivých okolností; naopak, trestné činy celkom rozdielneho druhu môžu prameniť z tých istých pohnútok alebo z toho istého protispoločenského zamerania páchatela a pod.;

- celkový osobný profil páchatela a jeho spôsob života, ktorý spolu s ostatnými hľadiskami ospravedľňuje buď predpoklad, že páchatel bude pravdepodobne aj naďalej pokračovať v páchaní trestných činov, ak sa mu v tom nezabráni rozhodnými opatreniami, alebo naopak predpoklad, že trestné činy sú v inak poriadnom živote páchatela len ojedinelými a náhodnými výnimkami a nie sú prejavom asociálne alebo antisociálne zameranej osobnosti páchatela; v prvom prípade predchádzajúce odsúdenie zvyšuje spoločenskú nebezpečnosť páchatela a jeho nového trestného

činu a zakladá preto recidívu v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák., v druhom prípade nejde pre nedostatok materiálnej podmienky o recidívu v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák.

Zisťovanie s posudzovanie tejto náležitosti recidívy – spolu s hodnotením závažnosti recidívy a tým aj jej významu pri výmere trestu – je najslabším článkom pri súdnom postihu recidivistov. Predovšetkým súdy nezisťujú a neobjasňujú okolnosti, ktoré by im umožnili náležite posúdiť, či je alebo nie je daná táto podmienka recidívy. Hoci v minulosti sa už mnoho razy zdôrazňovala nevyhnutnosť zadovažovať si spisy o predchádzajúcich odsúdeniach páchatela, v praxi súdov sa takéto spisy zadovažujú naozaj len vo výnimočných prípadoch. Súd nemusí zadovážiť tieto spisy vtedy, keď už z odpisu registra trestov bez akýchkoľvek pochybností vyplýva, že predchádzajúce odsúdenie nemôže byť relevantné pre výmeru trestu (napr. menej závažné odsúdenie z takej dávnej minulosti, prípadne už aj zahladené, že so zreteľom na ostatné dôkazy, najmä správu o povesti obvineného, je zrejmé, že spáchanie nového trestného činu nemá s predchádzajúcim odsúdením alebo spáchaním trestného činu nijakú súvislosť). Zadovažovať spisy sú povinné orgány prípravného konania. Avšak aj keď sa spisy zadovážia, zo zápisnice o hlavnom pojednávaní spravidla nie je zrejmé, ktoré skutočnosti významné pre hodnotenie recidívy boli z nich oboznámené. Napokon odôvodnenie rozsudkov pokiaľ ide o hodnotenie predchádzajúceho odsúdenia pri ukladaní trestu vôbec neodpovedá požiadavkám zákona (§ 125 Tr. por.). Len celkom výnimočne hodnotí súd povahu predchádzajúcich odsúdení na základe konkrétnych okolností zistených zo zadovážených spisov; spravidla v rozsudku konštatuje len to, že odsúdený bol toľko a toľko rás odsúdený, prípadne potrestaný, nanajvýš ešte uvedie kedy, za aký trestný čin a na aký trest bol páchatel odsúdený, prípadne aj to, kedy páchatel odpykal posledný trest. Súd nehodnotí povahu predchádzajúcej trestnej činnosti (jej pohnútky, spôsob spáchania, osobnostné príčiny atď.), súvislosť medzi minulou a terajšou trestnou činnosťou alebo naopak nedostatok takejto súvislosti, povahu a sklony páchatela, jeho postoj k spoločenským hodnotám chráneným trestným zákonom, účinky predchádzajúceho odsúdenia alebo výkonu trestu na neho, spôsob jeho života od posledného odsúdenia alebo výkonu posledného trestu atď. Nie sú zriedkavé ani prípady, že súd predchádzajúce odsúdenie, hoci nezahladené, v rozsudku ani nekonštatuje. Pokiaľ ho konštatuje, často neuvádza, či ho hodnotí ako priťažujúcu okolnosť alebo nie a aké dôsledky z neho vyvodil pri výmere trestu.

Preskúmané rozsudky preto neposkytujú dostatočný podklad pre zistenie právnych názorov súdov na výklad materiálnej podmienky recidívy (§ 34 písm. j/ veta za bodkočiarkou Tr. zák.). Možno však konštatovať, že sa často v praxi súdov nerozlišuje medzi formálnym a materiálным znakom pojmu recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. Možno ďalej konštatovať, že sa niektoré kritériá materiálneho znaku recidívy často posudzujú izolovane a nie v súvislosti so všetkými ostatnými konkrétnymi okolnosťami charakterizujúcimi predchádzajúce odsúdenie (napr. sa hľadí len na čas, ktorý uplynul od predchádzajúceho odsúdenia alebo len na to, že ide o trestné činy rozdielneho druhu a pod.).

Materiálna podmienka recidívy sa nerozlišuje od formálnej náležitosti recidívy najmä v tých prípadoch, keď od predchádzajúceho odsúdenia uplynul dlhší čas. Tu sa často predchádzajúce odsúdenie neposudzuje ako priťažujúca okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. s ohľadom na uplynutie času, hoci recidíva je vylúčená už preto, že odsúdenie je zahladené. Uplynutie dlhšieho času tu, pravda, bude mať význam pre posudzovanie okolnosti, že páchatel v minulosti už spáchal trestný čin. So zreteľom na to, že vo viac ako polovičke prípadov odsúdení vzniká ihneď po odsúdení alebo ihneď alebo krátko po vykonaní trestu zákonná fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený (§ 24 odst. 2, § 25, § 39 odst. 3, § 45 odst. 3, § 50 odst. 2, § 60 odst. 4 Tr. zák.) a so zreteľom na relatívnu krátkosť lehôt podmieňujúcich zahladenie odsúdenia (§ 69 odst. 1 Tr. zák.), bude uplynutie času samo osebe a bez pristúpenia ďalších okolností vylučujúcich spoločenskú nebezpečnosť predchádzajúceho odsúdenia pri spáchaní nového trestného činu len zriedkakedy vylučovať materiálny znak recidívy. Úvahy o stanovení určitej paušálnej časovej hranice, po ktorej už nemožno prihliadať na predchádzajúce odsúdenie (napr. v rozbere Najvyššieho súdu SSR č. [Tpj 4/1971](#) –

Výber č. VI/1971, str. 299 - sa uplynutie piatich rokov považuje spravidla za dostatočné pre zánik recidívy) sú preto pre svoju paušálnosť jednak nesprávne, jednak zbytočné. Spravidla sa tu uvažuje o prípadoch, v ktorých sú inak splnené materiálne podmienky pre zahľadanie odsúdenia a v ktorých po vyriešení tejto predbežnej otázky je recidíva vylúčená pre nedostatok materiálneho znaku.

V praxi súdov sa napriek tomu vyskytujú prípady, v ktorých už uplynutie relatívne krátkeho času od predchádzajúceho odsúdenia sa považuje samo osebe za dostatočný dôvod pre zánik recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. a neberie sa pri tom zreteľ na správanie páchatela v uvedenom čase, povahu a závažnosť predchádzajúceho odsúdenia a na ďalšie skutočnosti významné z hľadiska materiálnej náležitosti recidívy.

Napr. vo veci sp. zn. 2 T 92/71 Okresného súdu v Liptovskom Mikuláši bol obvinenému uložený za dvojnásobný trestný čin krádeže podľa § 247 odst. 1 Tr. zák. trest odňatia slobody v trvaní 18 mesiacov, ktorého výkon bol podmienene odložený na skúšobný čas troch rokov. Predtým bol obvinený v r. 1968 odsúdený pre rovnakú trestnú činnosť na trest odňatia slobody v trvaní 18 mesiacov, ktorý si odpykal. Okresný súd nepovažoval toto odsúdenie za priťažujúcu okolnosť len preto, že od neho uplynul dlhší čas. Okresný súd nevzal do úvahy, že ide o špeciálnu recidívu, nehodnotil správanie obvineného po výkone posledného trestu ani to, že čas necelých troch rokov po uplynutí posledného dosť závažného odsúdenia nestačí pre záver, že došlo k pretrhnutiu súvislosti medzi minulosťou a novou trestnou činnosťou. Okrem toho sa uvedený čas počítal od odsúdenia a nie od odpykania trestu.

Vo veci okresného súdu v Nitre sp. zn. 3 T 137/71 bol obvinenému za trestný čin útoku na verejného činiteľa podľa § 156 odst. 1 písm. b/ Tr. zák. uložený trest odňatia slobody v trvaní 4 mesiacov, ktorého výkon bol podmienene odložený na skúšobný čas dvoch rokov. Obvinený bol v minulosti okrem iného odsúdený naposledy r. 1965 pre trestný čin výtržníctva podľa § 202 odst. 1 Tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní jedného roka, ktorý si odpykal 23. 11. 1966. Do spáchania nového trestného činu uplynuli štyri roky. Súd len so zreteľom na tento čas nepovažoval predchádzajúce odsúdenie za priťažujúcu okolnosť. Nevzal pritom do úvahy, že obvinený nežil v tomto čase poriadnym životom, opíjal sa, robil výtržnosti a nestaral sa o výchovu svojich detí a že nový trestný čin je tej istej povahy ako predchádzajúci trestný čin a vyviera z tých istých záporných vlastností a sklonov páchatela, ktoré sa v spôsobe života obvineného prejavovali aj po poslednom odsúdení.

Vo veci Okresného súdu v Prešove sp. zn. 2 T 661/71 bol obvinenému uložený trest odňatia slobody v trvaní 4 mesiacov a 12 dní za trestný čin príživníctva podľa § 203 Tr. zák. a za prečin proti majetku v socialistickom a osobnom vlastníctve podľa § 3 odst. 1 písm. a/ zák. č. 150/1969 Zb. Obvinený sa v minulosti už celkom 6 razy dopustil majetkových trestných činov, z toho bol dva razy odsúdený na nepodmienené tresty odňatia slobody, posledný z nich odpykal r. 1966. Súd tieto odsúdenia nepovažoval za priťažujúcu okolnosť pre časový odstup. Nevzal však do úvahy, že obvinený nevedol v tomto čase poriadny život, opíjal sa, robil výtržnosti a okrem krátkych období ani poriadne nepracoval.

Na druhej strane sa ojedinele vyskytujú aj prípady, v ktorých súdy prihliadali na odsúdenia z obdobia pred r. 1945.

Napr. vo veci 2 Ta 228/71 Okresného súdu v Tábore sa v odôvodnení rozsudku zisťuje, že obvinený „bol už raz súdne trestaný“. Podľa obsahu spisu obvinený bol odsúdený r. 1937 pre prečin podľa § 335 tr. zák. z r. 1852. Podobne vo veci 4 Ta 12/72 Okresného súdu v Českých Budejoviciach sa poukazuje na dve odsúdenia z obdobia okupácie. Rovnaký nedostatok sa vyskytol aj vo veci T 62/72 Okresného súdu v Havlíčkovom Brode.

Odsúdenia z takej dávnej minulosti, keď trestná činnosť bola často následkom tvrdého triedneho

útlaku pracujúcich alebo dokonca prejavom triedneho odporu proti vykorisťovateľom, spravidla už nemôže mať nijaký význam pri ukladaní trestu. Preto sa tieto odsúdenia ani štatisticky nevykazujú. Výnimočne aj tieto odsúdenia - pokiaľ neboli zahladené - môžu mať význam, ak páchatel' aj po r. 1945 nepretržite viedol protispoločenský spôsob života, sústavne páchal trestnú činnosť a jeho trestná činnosť z obdobia pred r. 1945 bola prejavom jeho trvalého záporného postoja k základným spoločenským hodnotám.

Za priťažujúcu okolnosť v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. sa zásadne považuje nielen recidíva špeciálna (recidíva toho istého trestného činu), prípadne druhová (recidíva trestných činov toho istého druhu), ale aj recidíva všeobecná (recidíva trestných činov bez ohľadu na ich druh). Za určitých predpokladov aj všeobecná recidíva svedčí o antisociálnom zameraní páchatela proti určitým spoločenským záujmom, prípadne o jeho celkovom zápornom vzťahu k spoločnosti a jej hodnotám. Naopak, za určitých predpokladov nemusí ani predchádzajúce odsúdenie za ten istý alebo druhove rovnaký trestný čin zakladať priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. (napr. ak ide o nevýznamné delikty spáchané vo väčšom časovom odstupe osobou, ktorá inak vedie poriadny život a ak spáchanie trestných činov bolo vyvolané len náhodnou zhodou nepriaznivých okolností a pod.). V praxi súdov sa vyskytuje tendencia podceňovať všeobecnú recidívu. Predchádzajúce odsúdenie (často ide o viac odsúdení) za trestné činy iného druhu sa bez ďalšieho považuje za dostatočný dôvod pre vylúčenie priťažujúcej okolnosti recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák., pričom sa neskúma povaha predchádzajúcej a terajšej trestnej činnosti (najmä z hľadiska pohnútky a spôsobu spáchania trestných činov, ktoré môžu nasvedčovať tomu, že trestné činy, hoci rozličného druhu, pramenia z tých istých záporných vlastností a sklonov páchatela, sú prejavom jeho všeobecnej morálnej narušenosti a pod.), celkový spôsob života páchatela, jeho vzťah k spoločnosti atď.

V podkladovom materiáli Najvyššieho súdu ČSR zo Stredočeského kraja sa konštatuje, že súdy považujú všeobecnú recidívu bez ďalšieho uvažovania spravidla za menej nebezpečnú ako špeciálnu alebo druhovú recidívu a neuvedomujú si, že to môže byť aj naopak. To však možno posúdiť len na základe rozboru povahy trestných činov a iných skutočností charakterizujúcich osobu páchatela na podklade spisov o predchádzajúcich odsúdeniach páchatela.

Vo veci Obvodného súdu pre Prahu 10 sp. zn. 4 Ta 27/71 obvinenému, ktorý bol už štyri razy potrestaný, naposledy za prečin podľa § 3 odst. 1 písm. a/ zák. č. 150/1969 Zb. na tri mesiace odňatia slobody nepodmienečne, ktoré si odpykal 21. 9. 1971, uložil súd za trestný čin opilstva podľa § 201 Tr. zák. podmienený trest odňatia slobody a trest zákazu vedenia motorových vozidiel. Podmienenosť trestu odňatia slobody odôvodnil súd len tým, že obvinený má v zamestnaní dobrú povesť a dopustil sa trestného činu celkom iného druhu. Neanalyzoval však povahu predchádzajúcich trestných činov, ani podrobnejšie neskúmal celkový spôsob života páchatela atď.

Vo veci obvodného súdu pre Prahu 3 sp. zn. 2 T 54/71 bol obvinený J. P. už tri razy potrestaný, z toho raz za trestný čin lúpeže podľa § 234 odst. 1 Tr. zák. a naposledy za trestný čin príživníctva podľa § 203 Tr. zák. na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 8 mesiacov, ktorý si odpykal 7. 6. 1970. Bol znova súdený za trestný čin výtržníctva podľa § 202 odst. 1 Tr. zák. preto, že spolu s ďalšími dvoma páchatelmi zvalil na ulici drevenú ohradu okolo zloženého stavebného materiálu, kopal do dreveného podstavca postaveného pre výstavu 50. výročia založenia KSČ a hrubými slovami napadala občana, ktorý ho napomínal pre nevhodné správanie. Súd prvého stupňa mu za to uložil nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 15 mesiacov. Mestský súd v Prahe rozsudkom sp. zn. 2 To 6/72 povolil obvinenému podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s odôvodnením, že prejednávany trestný čin obvineného J. P. „je prejavom nedisciplinovanosti mladého človeka, ktorého občianska výchova dosiaľ nedosiahla plný stupeň občianskej uvedomelosti a disciplíny“. Predchádzajúce odsúdenia nehodnotil ako priťažujúcu okolnosť v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák.

Zákon nevylučuje recidívu ani u nedbanlivostných trestných činov, a to v akejkoľvek kombinácii

(odsúdenie za úmyselný trestný čin - spáchanie nedbanlivostného trestného činu, odsúdenie za nedbanlivostný trestný čin - spáchanie úmyselného trestného činu, napokon odsúdenie za nedbanlivostný trestný čin - spáchanie nového nedbanlivostného trestného činu). Aj takéto odsúdenie môže svedčiť o zvýšenej spoločenskej nebezpečnosti páchatela a jeho nového trestného činu za predpokladu vnútornej spojitosti medzi trestnými činmi, ktoré môžu byť prejavom asociálne zameranej osobnosti páchatela, jeho celkovej občianskej nedisciplinovanosti, jeho ľahostajnosti alebo dokonca bezohľadnosti voči záujmom druhých občanov alebo spoločnosti a pod. Tieto záporné vlastnosti alebo postoje môžu byť zdrojom zvýšeného nebezpečenstva pre chránené spoločenské záujmy napr. u páchatela nedbanlivostných trestných činov v doprave a pod.

K podceneniu recidívy u nedbanlivých trestných činov došlo napr. vo veci T 61/72 Okresného súdu pre Prahu - východ. Obžalovaný F. J. bol už v rokoch 1961, 1964 a 1969 tri razy odsúdený na nepodmienečné tresty odňatia slobody za trestné činy výtržníctva, pohlavného zneužitia a porušovania domovej slobody. R. 1970 bol odsúdený na podmienený trest odňatia slobody za prečin proti socialistickému spolunažívaniu. Nato sa v skúšobnej lehote stanovenej pri tomto poslednom odsúdení dopustil trestných činov poškodzovania majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 137 odst. 1, 2 Tr. zák. a ublíženia na zdraví podľa § 223 odst. 1, 2 Tr. zák. tým, že bez vodičského oprávnenia a pod vplyvom alkoholu viedol motorové vozidlo, ktoré si jeho kamarát vypožičal z požičovne motorových vozidiel, havaroval, spolujazdcovi spôsobil ujmu na zdraví a na vozidle značnú škodu. Za tieto trestné činy uložil súd obžalovanému znova len podmienený trest odňatia slobody s odôvodnením, že obžalovaný sa dopustil trestnej činnosti celkom iného druhu ako v minulosti a že ide o nedbanlivostnú trestnú činnosť. Okrem toho, že súd opomenul zisťovať, či sa obžalovaný nedopustil aj úmyselného trestného činu opilstva podľa § 201 Tr. zák., nezaoberal sa ani povahou predchádzajúcej a terajšej trestnej činnosti a konkrétnymi okolnosťami spáchania novej trestnej činnosti, ktoré svedčili o celkovej občianskej nedisciplinovanosti páchatela, jeho neúcte k zákonu a k záujmom spoločnosti a spoluobčanov. Tieto črty jasne spájajú minulú a súčasnú trestnú činnosť. Predchádzajúce odsúdenia mal preto súd hodnotiť ako priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. Okrem toho súd nedocenil ani tú skutočnosť, že hrubého vedomého porušenia dopravných predpisov (vedenie motorového vozidla bez oprávnenia a pod vplyvom alkoholu) sa obžalovaný dopustil v skúšobnej lehote stanovenej pri podmienenom odsúdení a že tým hrubo porušil podmienky podmieneného odkladu výkonu trestu.

Podobne vo veci sp. zn. 2 T 105/72 uložil Okresný súd v Trenčíne obvinenému za trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 223 odst. 1, 2 Tr. zák. trest nápravného opatrenia v trvaní 7 mesiacov so zrážkou 15 z platu a trest zákazu vedenia motorových vozidiel na dva roky. Okresný súd podcenil skutočnosť, že obvinený bol už v minulosti dva razy odsúdený za majetkové trestné činy, že r. 1967 odpykal za rozkrádanie majetku v socialistickom vlastníctve nepodmienečný trest odňatia slobody a najmä skutočnosť, že obvinený spáchal nový trestný čin v čase výkonu trestu nápravného opatrenia a trestu zákazu činnosti, ktoré mu boli uložené za trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 224 odst. 1, 2 Tr. zák., pričom nový trestný čin spáchal obvinený tým, že v podnapitom stave viedol motorové vozidlo, havaroval a ublížil dvom osobám na zdraví a že motorové vozidlo viedol napriek tomu, že mal súdom zakázanú vodičskú činnosť. So zreteľom na tieto okolnosti mal okresný súd posudzovať predchádzajúce odsúdenie ako priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. a pri jej náležitom zhodnotení by nemohol uložiť prakticky tie isté tresty, ktoré sa u páchatela už ukázali neúčinnými.

Materiálne ponímanie recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. (takisto ako ostatných priťažujúcich okolností) v našom trestnom práve robí z recidívy veľmi pružný pojem, zodpovedajúci požiadavkám modernej kriminológie a umožňujúci dôsledné individuálne posudzovanie významu a závažnosti predchádzajúceho odsúdenia podľa konkrétnych okolností prípadu, ale na druhej strane kladie na súdy veľké nároky pokiaľ ide o zisťovanie všetkých, z tohto hľadiska významných skutočností, ako aj pokiaľ ide o ich hodnotenie v ich vzájomnej dialektickej súvislosti a podmienenosti.

3. K hodnoteniu recidívy pri výmere trestu

Predpokladom hodnotenia významu a závažnosti priťažujúcej okolnosti recidívy v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. je, že súd najprv zistil, že sú dané tak formálne, ako aj materiálne náležitosti recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. (pozri bod 1. a 2. vyššie). Inak súd nemôže hodnotiť fakt odsúdenia, ale prípadne len skutočnosť, že páchatel sa v minulosti už dopustil trestného činu (ktorá, takisto ako recidiva, sa však tiež musí ponímať materiálne).

Význam recidívy pri výmere trestu, t. j. ako recidíva ovplyvní uložený druh a výmeru trestu, je daný jednak konkrétnou závažnosťou tejto okolnosti samej, jednak jej relatívnou váhou v rámci ostatných okolností, ktoré podľa zákona ovplyvňujú druh a výmeru trestu za spáchaný trestný čin (§ 31 odst. 1 Tr. zák.). V oboch týchto smeroch sa v praxi súdov ešte stále vyskytujú závažné nedostatky, aj keď sa podľa zistenia najvyšších súdov republík ukladanie trestov recidivistom v poslednom čase predsa len postupne skvalitňuje.

Štatistické údaje ukazujú, že v priemere sa osobám, ktoré boli po r. 1945 už odsúdené za úmyselný trestný čin (tzv. štatistickým recidivistom), ukladajú výrazne prísnejšie tresty než páchatelom, ktorí sú súdení po prvý raz. Napr. percentuálny podiel jednotlivých druhov trestov ukladaných recidivistom (štatisticky vykazovaným) a osobám po prvý raz súdeným bol v ČSSR v r. 1969 - 1971 nasledujúci:

1969 Prvotrestaní Osoby už odsúdené za

úmyselný tr. čin po r. 1945

NEPO 6,9 39,5

PO 64,9 46,7

NO 18,7 10,5

Ostatné tresty a upustenie

od potrestania 9,5 3,3

1970 NEPO 9,3 41,9

PO 61,7 42,6

NO 19,8 12,9

Ostatné tresty a upustenie

od potrestania 9,2 2,6

1971 NEPO 11,2 50,3

PO 55,4 32,9

NO 25,3 13,3

Ostatné tresty a upustenie

od potrestania 8,1 3,5

R. 1972 sa ďalej sprísnil postih recidivistov (štatisticky vykazovaných) pokiaľ ide o zvýšenie podielu nepodmienečných trestov odňatia slobody (v ČSR na 57,5 , v SSR zo 44,6 r. 1971 na 49,9 r. 1972). Možno odôvodnene predpokladať, že u osôb, ktoré sú recidivistami aj v zmysle platného Trestného zákona, je podiel nepodmienečných trestov odňatia slobody ešte omnoho vyšší.

V praxi súdov sa však pri postihu recidivistov ešte stále vyskytujú niektoré nedostatky, ktoré znižujú jeho účinnosť. Omyly spočívajúce v uložení nesprávneho druhu trestu (najmä uloženie podmienečného trestu odňatia slobody alebo trestu nápravného opatrenia, hoci nie sú splnené zákonné podmienky pre uloženie týchto druhov trestov) nie sú už také časté ako v nedávnej minulosti. No ešte stále sa dostatočne nevyužíva celého zákonného rozpätia sadziieb trestu odňatia slobody a recidivistom sa neraz neodôvodnene ukladajú tresty v dolnej polovičke trestnej sadzby, pri jej dolnej hranici alebo dokonca na dolnej hranici zákonnej trestnej sadzby. Sadzby trestov odňatia slobody v platnom Trestnom zákone sú dostatočne široké a ich horné hranice dostatočne vysoké, aby umožnili diferencovaný a v prípade potreby prísny postih aj tých páchatelov, ktorých nebezpečnosť pre spoločnosť je so zreteľom na recidívu podstatne zvýšená. Súdny však pri postihu recidivistov nevyužívajú správne celý systém trestov a ochranných opatrení, celé rozpätie zákonných trestných sadziieb a všetky obsahové modalities niektorých druhov trestov.

Základnou príčinou často nedostatočne diferencovaného postihu recidivistov a ukladania trestov v rozpore so socialistickou zásadou ich prísnej individualizácie je takisto ako pri hodnotení materiálnej podmienky recidívy skutočnosť, že súdy nezisťujú a nehodnotia tie konkrétne okolnosti, ktoré určujú povahu a závažnosť predchádzajúceho odsúdenia a tým aj jeho význam pre výmeru trestu. Za tým účelom si vo väčšine prípadov nezadovážia spisy o predchádzajúcom odsúdení páchatela, aby z nich mohli zistiť tie skutočnosti, ktoré sú rozhodujúce pre hodnotenie závažnosti recidívy. Nevykonávajú ani ďalšie dôkazy, ktoré môžu mať z tohto hľadiska význam (napr. správy nápravno-výchovných ústavov o správaní páchatela vo výkone predchádzajúceho trestu, poznatky sociálneho kurátora a pod.). Podobne odôvodnenie rozsudkov majú tie isté nedostatky ako pri hodnotení materiálnej podmienky recidívy. Závažnosť prirážajúcej okolnosti recidívy v konkrétnom prípade je určovaná v podstate tými istými kritériami ako existencia materiálnej podmienky recidívy. So zreteľom na tieto kritériá môže mať prirážajúca okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. rozmanitú váhu a význam. Podľa toho treba k postihu recidivistov pristupovať diferencovane. Sú recidivisti napravitelní aj miernejšími prostriedkami, sú však aj recidivisti ťažko napravitelní alebo takí, ktorí sú napravitelní len s použitím krajných prostriedkov zákona. Ochrana spoločnosti pred trestnou činnosťou recidivistov si preto vyžaduje diferencované uplatňovanie celého systému trestov a ochranných opatrení, citlivé uplatňovanie celého rozpätia zákonných trestných sadziieb a obsahových modalít jednotlivých druhov trestov.

V prevažnej väčšine rozsudkov sa však recidíva hodnotí paušálne v tom zmysle, že sa jednoducho konštatuje len to, že páchatelovi priráža, že bol v minulosti už odsúdený. Nanajvýš sa ešte uvedie koľko razy, kedy, za aké trestné činy a na aké tresty bol odsúdený. Často sa pritom nerozlišujú zahladené a nezahladené odsúdenia a neuvádza sa, ktoré z vymenovaných odsúdení vzal súd za základ prirážajúcej okolnosti podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. a na ktoré už neprihliadal. Ďalšie konkrétne okolnosti, ktoré sa vzťahujú na predchádzajúce odsúdenia, ich význam pre možnosť nápravy páchatela, ich dosah a vplyv na ukladanie trestu, sa však nehodnotia. Pokiaľ sa niektoré z týchto ďalších kritérií berie v rozsudku do úvahy, posudzuje sa často izolovane, bez súvislosti s ostatnými rozhodujúcimi okolnosťami (napr. súd prihliada na to, že stupeň nebezpečnosti recidívy znižuje dlhší čas, ktorý uplynul od posledného odsúdenia, ale neskúma, ako sa odsúdený správal v tomto čase). Takéto paušálne hodnotenie recidívy nemôže viesť k ukladaniu trestov dostatočne diferencovaných a individualizovaných podľa konkrétnej závažnosti recidívy posudzovanej z hľadiska všetkých významných okolností v ich vzájomnej súvislosti.

V prípadoch, v ktorých súdy nesprávne uložili recidivistom tresty nespojené s odňatím slobody, sa

spravidla podcenila skutočnosť, že páchatel' spáchal nový úmyselný trestný čin v skúšobnej lehote stanovenej pri podmieničnom odsúdení alebo pri podmieničnom prepustení, prípadne počas výkonu trestu nápravného opatrenia.

Napr. vo veci okresného súdu v Nitre sp. zn. 4 T 99/72 bol obvinený K. Š. odsúdený za trestný čin rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 132 odst. 1 písm. a/ Tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní 10 mesiacov, ktorého výkon mu bol podmienične odložený na skúšobný čas 18 mesiacov. Trestný čin spáchal tým, že spolu s ďalšími osobami odcudzil naftu v cene 1600 Kčs. Obvinený K. Š. bol v minulosti už sedem razy odsúdený, naposledy v r. 1971 za rovnaký trestný čin na podmieničný trest odňatia slobody. Nový trestný čin spáchal hneď na začiatku skúšobnej lehoty stanovenej pri tomto predchádzajúcom odsúdení.

Vo veci okresného súdu v Hradci Králové sp. zn. 4 Ta 514/72 bola obvinená Z. B. odsúdená za prečin proti majetku v osobnom vlastníctve podľa § 3 odst. 1 písm. a/ zák. č. 150/1969 Zb., spočívajúci v tom, že spolupracovníkovi odcudzila 150 Kčs, znova na podmieničný trest odňatia slobody, hoci prečin spáchala v skúšobnej lehote stanovenej pri podmieničnom odsúdení za 5 trestných činov krádeže (škoda 6600 Kčs) a za pokus tohto trestného činu. Recidívou obvinenej sa mal súd zaoberať aj pri úvahe, či skutok obvinenej nenaplnuje už znaky trestného činu krádeže podľa § 247 odst. 1 Tr. zák.

K podceneniu skutočnosti, že páchatel' opakoval úmyselný trestný čin, často ten istý alebo toho istého druhu, v skúšobnej lehote stanovenej pri podmieničnom odsúdení alebo pri podmieničnom prepustení došlo aj vo veciach okresných súdov v Trnave sp. zn. 1 Ts 413/71, v Liptovskom Mikuláši sp. zn. Ts 236/72, v Žiline sp. zn. 4 Ts 113/72, v Prešove sp. zn. 11 Ts 874/71, Košice - vidiek sp. zn. 1 T 25/72, v Karlových Varoch sp. zn. 18 T 94/72, 4 T 81/72 a 4 Ta 1/72, v Domažliciach sp. zn. 1 T 78/72 a i.

Spáchanie úmyselného trestného činu v skúšobnej lehote stanovenej pri podmieničnom odsúdení, najmä ak ide o druhove rovnaký alebo podobný trestný čin alebo o trestný čin rovnakej povahy, by spravidla malo byť dôvodom pre nariadenie výkonu podmienične odloženého trestu. Logicky by aj trest za nový trestný čin mal byť spravidla nepodmieničný. Iný postup značne znižuje účinnosť podmieničného odsúdenia, znehodnocuje v očiach páchatela i verejnosti hrozbu výkonu trestu pre prípad porušenia podmienky, môže vyvolať v páchatelovi škodlivý pocit beztrestnosti a pod. Odsúdiť páchatela za úmyselný trestný čin spáchaný v skúšobnej lehote znova len podmienične môžu odôvodniť len celkom výnimočné okolnosti, ktoré ospravedlňujú záver súdu, že účel trestu možno dosiahnuť opätovným podmieničným odsúdením, hoci pri prvom odsúdení páchatel' sklamal očakávanie, že tento trest postačí na jeho nápravu.

V správach najvyšších súdov republík sa poukazuje na pomerne časté prípady, v ktorých sa páchatelovi niekoľko razy po sebe ukladá trest nespojený s odňatím slobody (najmä podmieničný trest odňatia slobody alebo trest nápravného opatrenia), hoci je zrejmé z predchádzajúcich odsúdení, že takéto tresty sú u daného páchatela neúčinné a nemôže sa nimi dosiahnuť účel trestu (§ 23 odst. 1 Tr. zák.). Súd tu nemôže hodnotiť predchádzajúce odsúdenia, pretože o nich platí fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený (§ 45 odst. 3, § 60 odst. 4 Tr. zák.) a v dôsledku toho nemôže hodnotiť ani tú skutočnosť, že páchatel' sa dopustil nového trestného činu krátko po uplynutí skúšobnej lehoty stanovenej pri podmieničnom odsúdení, po výkone trestu nápravného opatrenia a pod. a že to svedčí o tom, že výchovný účinok týchto trestov nie je u páchatela trvalý a že sa teda týmito trestami nemôže dosiahnuť účel trestu. Pravda, to neznamená, že uloženie trestu nespojeného s odňatím slobody je v takýchto prípadoch na mieste. Súd by mal už zo zhodnotenia skutočnosti, že páchatel' v minulosti už viac razy opakoval trestný čin, vyvodiť záver, že na jeho nápravu nepostačí takýto mierny trest.

Na druhej strane nemožno vylúčiť ani u recidivistu uloženie trestu nespojeného s odňatím slobody, ak je recidíva a ostatné okolnosti prípadu takej povahy, že možno odôvodnene očakávať, že sa aj týmto trestom splní účel trestu. Podľa štatistických údajov sa tieto tresty ukladajú skoro polovine osôb, ktoré sa v štatistike vykazujú ako osoby v minulosti už odsúdené a zrejme sa v dost značnom počte ukladajú i osobám, ktoré sú recidivistami aj v zmysle § 34 písm. j/ Tr. zák. Tieto tresty teda hrajú a budú hrať významnú úlohu pri postihu menej závažných prípadov recidívy. Pri ukladaní týchto trestov však treba brať do úvahy, že ide o páchatelov už čiastočne morálne narušených, alkoholikov a pod., u ktorých je predovšetkým na mieste využívať všetky obsahové prvky podmieneného trestu odňatia slobody, trestu nápravného opatrenia a i. (najmä ukládanie tzv. primeraných obmedzení) a plne využívať možnosti spolupráce so spoločenskými organizáciami a s kolektívami pracujúcich pri prevýchove takýchto páchatelov. Tieto možnosti zvýšenia výchovného potenciálu týchto trestov sa však stále využívajú veľmi nedostatočne.

Nebezpečnosť recidívy je spravidla tým väčšia, čím rýchlejšie a častejšie páchatel opakuje trestný čin. So zreteľom na to súdy niekedy neberú dostatočne do úvahy skutočnosť, že páchatel opakovane trestný čin už počas výkonu trestu odňatia slobody alebo krátko po odpykaní takéhoto trestu.

V trestnej veci Okresného súdu v Trnave sp. zn. 3 T 500/72 bol obvinený uznaný za vinného z trestného činu príživníctva podľa § 203 Tr. zák. a odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní jedného roka. Výkon trestu mu bol podmienene odložený na skúšobný čas dvoch rokov, hoci sa trestného činu dopustil ihneď po výkone trestu odňatia slobody uloženého za ten istý trestný čin. Okresný súd nechal túto skutočnosť na vedomie a bez akýchkoľvek podkladov v rozsudku uviedol, že obvinený bude viesť aj bez výkonu trestu poriadny život pracujúceho človeka.

Vo veci okresného súdu v Ústí nad Labem sp. zn. 5 Ta 649/71 bol obvinený B. B. uznaný za vinného z trestného činu výtržníctva podľa § 202 odst. 1 Tr. zák. preto, že 29. 11. 1971 pred železničnou stanicou bezdôvodne napadol iného občana, nadával mu, vyhrážal sa mu, trhal ho za kabát a zvalil ho na zem. Bol odsúdený na trest nápravného opatrenia v trvaní jedného roka so zrážkou 25 z platu. Obvinený bol už 11 razy odsúdený, z toho tri razy za trestný čin výtržníctva podľa § 202 Tr. zák. a dva razy za trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 221 Tr. zák. Posledný trest odňatia slobody odpykal 10. 3. 1971. Okresný súd nehodnotil recidívu obvineného a uložený trest odôvodnil tým, že obvinený trestný čin olútoval, poškodenému sa ospravedlnil a že v poslednom čase sa zlepšila jeho pracovná morálka. Ide o typický prípad, keď súd prihliada pri výmere trestu len na určité kladné momenty v správaní alebo v osobe páchatela a hodnotí ich izolovane od celkového spôsobu života páchatela, jeho osobnosti vcelku, ktorú nedáva dostatočný podklad pre záver, že účel trestu možno dosiahnuť aj trestom nápravného opatrenia.

Nedostatočné ocenenie povahy a závažnosti recidívy z uvedených hľadísk, vyplývajúce z paušálneho hodnotenia predchádzajúceho odsúdenia bez uváženia všetkých konkrétnych okolností určujúcich jeho závažnosť, sa však prejavuje predovšetkým v tom, že sa síce uloží páchatelovi nepodmienený trest odňatia slobody, ale vo výmere, ktorá nevyjadruje vždy správne stupeň nebezpečnosti recidivistu pre spoločnosť.

V trestnej veci Okresného súdu v Dečine sp. zn. 2 T 99/72 bol obvinený J. P. odsúdený za trestný čin rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 132 odst. 1 písm. c/ Tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní 6 mesiacov nepodmienene. Trestný čin spáchal tak, že od odpykania predchádzajúceho trestu odňatia slobody 17. 8. 1971 až do novembra 1971 navštevoval vo viacerých okresoch rôzne reštaurácie, objednával si jedlo, pitie a cigarety, útratu nezaplatil a z reštaurácie utiekol alebo predstierala, že útratu zaplatí na druhý deň. Obvinený bol už za majetkové a iné trestné činy štyri razy trestaný, naposledy odpykal trest odňatia slobody za trestný čin rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 132 odst. 1 písm. c/ Tr. zák. a zanedbania povinnej výživy podľa § 213 odst. 1 Tr. zák. Po výkone posledného trestu nepracoval, do práce sa zapojil až krátko pred

odsúdením, ale mal veľmi zlú pracovnú morálku, nechal sa živiť svojou matkou a neplatil výživné na dieťa. Trest na dolnej hranici zákonnej trestnej sadzby sa preto javí veľmi mierny, aj keď spôsobená škoda nie je vysoká.

Vo veci okresného súdu v Tepliciach sp. zn. 2 T 415/72 obvinený B. D. odpykal 1. 4. 1972 trest odňatia slobody v trvaní 14 mesiacov za trestné činy príživníctva podľa § 203 Tr. zák. a krádeže podľa § 247 odst. 1 Tr. zák. Po prepustení z výkonu trestu sa znova nezapojil do práce a živil sa krádežami (vykrádaním chát). Za rovnaké trestné činy bol odsúdený na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 15 mesiacov, teda na trest v dolnej polovičke zákonnej trestnej sadzby a len o málo vyšší ako trest, ktorý si predtým odpykal a ktorý sa ukázal neúčinným.

Mierne tresty v dolnej polovičke zákonnej trestnej sadzby alebo pri jej spodnej hranici boli uložené v závažných prípadoch recidívy aj vo veciach okresných súdov v Karlových Varoch sp. zn. 4 T 78/72, 2 T 108/72, 4 T 81/72, v Klatovách sp. zn. 1 T 47/72, v Domažliciach sp. zn. 2 T 217/71, Obvodného súdu pre Prahu 2 sp. zn. 5 T 82/72 a v mnohých ďalších.

Stupeň nebezpečnosti recidívy sa ďalej nehodnotí komplexne v tých prípadoch, v ktorých už uplynul od posledného odsúdenia určitý čas. Tu sa často počíta tento čas od odsúdenia a nie od vykonania trestu, neskúma sa spôsob života a správanie páchatela v tomto čase, tento čas sa neposudzuje vo vzťahu k povahe a závažnosti predchádzajúcej trestnej činnosti a vo vzťahu k povahe a stupňu narušenia páchatela atď.

Recidíva je len jedným z kritérií rozhodujúcich pre výmeru trestu (§ 31 odst. 1, § 3 odst. 4 Tr. zák.). Akým spôsobom sa recidíva prejaví pri voľbe druhu a výmery trestu závisí nielen od závažnosti recidívy samej, ale aj od ďalších okolností ovplyvňujúcich stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť, najmä od významu chráneného spoločenského záujmu, ktorý bol trestným činom dotknutý, následkov a spôsobu vykonania činu, okolností, za ktorých bol spáchaný, miery zavinenia páchatela atď. Recidíva nemôže byť preto jediným rozhodujúcim kritériom pri voľbe druhu a výmery trestu (porov. č. 17/1972 Zb. rozh. tr.). Spoločenská nebezpečnosť páchatela a jeho trestného činu závisí nielen od počtu predchádzajúcich odsúdení a druhu spáchaných trestných činov, ale aj od toho, akej povahy a závažnosti sú činy, ktoré páchatel opakuje, aké následky nimi spôsobil na chránených spoločenských záujmoch atď.

Predložené správy sa nezamerali na hodnotenie praxe súdov z toho hľadiska, ako sa recidíva hodnotí vo vzťahu k ostatným kritériám rozhodujúcim pre výmeru trestu. Naopak, správy samé sú poznačené určitou jednostrannosťou a nekomplexným posudzovaním recidívy, keď sa jednotlivé prípady často hodnotia len podľa počtu predchádzajúcich odsúdení, druhu trestných činov, za ktoré bol páchatel odsúdený a prípadne aj trestov, ktoré odpykal, ale neuvádza sa spôsob vykonania trestných činov, spôsobené následky, okolnosti, za ktorých boli trestné činy spáchané atď. Veľmi často sa neuvádza ani to, za aký konkrétny skutok bol páchatel znova odsúdený.

Výtky, že súdy často posudzujú recidívu príliš zhovievavo a nevyužívajú celé rozpätie zákonných trestných sadziieb, sú spravidla oprávnené. Niekedy sa však prejavujú tendencie k izolovanému hodnoteniu recidívy, napr. v paušálnych požiadavkách, že trest uložený recidivistovi musí byť pri každom ďalšom odsúdení prísnejší, alebo že trest uložený recidivistovi musí byť vždy prísnejší ako trest po prvý raz odsúdenému páchatelovi a pod., pričom sa neberie zreteľ na objektívne zložky, ktoré tiež určujú stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť. Takéto paušalizovanie prísneho postihu recidivistov už odtrháva trestnú zodpovednosť a jej mieru od jej objektívneho základu, ktorým je v socialistickom trestnom práve (na rozdiel od názorov vychádzajúcich z pozitivistickej platformy, kde sa páchatel netrestá za to, čo spáchal, ale za tzv. nebezpečný stav) spáchaný čin a stupeň jeho nebezpečnosti pre spoločnosť, ktorý je síce určovaný aj osobou páchatela, ale ktorého takisto významnou zložkou je aj dôležitosť chráneného spoločenského záujmu, ktorý bol trestným činom

dotknutý a objektívne následky, ktoré boli trestným činom spôsobené.

Ak je recidíva znakom skutkovej podstaty trestného činu, nemožno ju ešte raz posudzovať ako priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. (§ 31 odst. 3 Tr. zák.). To platí aj vtedy, keď je recidíva okolnosťou, ktorá podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby (porov. najmä § 209 odst. 3 písm. b/, odst. 4 písm. b/ Tr. zák.). V takomto prípade nemožno hodnotiť recidívu ešte raz z hľadiska § 34 písm. j/ Tr. zák. ako okolnosť, ktorá ovplyvňuje výmeru trestu v rámci vyššej trestnej sadzby. V tomto smere boli zistené niektoré chyby.

Napr. v trestnej veci Okresného súdu Košice - vidiek sp. zn. 3 T 173/72 bol obvinený uznaný za vinného z trestného činu neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1, 3 písm. b/ Tr. zák., pretože bol pre neoprávnené používanie cudzieho motorového vozidla r. 1970 už raz odsúdený. Toto predchádzajúce odsúdenie súd potom ešte raz výslovne hodnotil ako priťažujúcu okolnosť podľa § 34 písm. j/ Tr. zák.

Podobný nedostatok bol zistený aj vo veciach Okresného súdu v Liptovskom Mikuláši sp. zn. Ts 501/72 a Ts 824/71 u prečinu proti socialistickému spolunažívaniu podľa § 9 odst. 1 písm. a/ zák. č. 150/1969 Zb.

Vo veci Okresného súdu v Karlových Varoch sp. zn. 21 T 66/72 bol obvinený uznaný za vinného z trestných činov neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1, 3 písm. b/ Tr. zák. a opilstva podľa § 201 Tr. zák. Obvinený bol predtým už tri razy odsúdený, naposledy aj pre trestné činy podľa § 209a odst. 1 a § 201 Tr. zák. Najvyšší súd ČSR vytýka okresnému súdu, že nezistil nijakú priťažujúcu okolnosť, hoci ide o špeciálneho recidivistu. Pritom však Najvyšší súd ČSR nerozlišuje medzi jednotlivými trestnými činmi a neuvádza, že priťažujúcu okolnosť recidívy podľa § 34 písm. j/ Tr. zák. mohol súd použiť len u trestného činu opilstva podľa § 201 Tr. zák. a že u trestného činu neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1, 3 písm. b/ Tr. zák. bránilo aplikovaniu tejto priťažujúcej okolnosti ustanovenie § 31 odst. 3 Tr. zák.

Ustanovenie § 31 odst. 3 Tr. zák. však nebráni tomu, aby súd pri výmere trestu prihliadol na intenzitu, s ktorou je recidíva ako znak trestného činu v konkrétnom prípade naplnená. Ak napr. postačí pre naplnenie znakov trestného činu jedno predchádzajúce odsúdenie, páchatel' však bol odsúdený viac razy a prípadne bol viac razy už aj potrestaný, musí súd hodnotiť túto okolnosť v neprospech páchatela pri výmere trestu.

V praxi súdov nie je úplne jasná ani otázka, aký význam má pre výmeru trestu skutočnosť, že páchatel' si bude musieť odpykať ešte iný trest alebo zvyšok trestu za iný trestný čin. Zákon výslovne upravuje tieto prípady len v dvoch smeroch:

a/ v ustanovení § 36 Tr. zák. obmedzuje najvyššiu výmeru ďalšieho trestu toho istého druhu v tom smere, že tento ďalší trest nesmie spolu s dosiaľ nevykonaným trestom uloženým predchádzajúcim rozsudkom alebo s nevykonanou časťou takéhoto trestu prevyšovať najvyššiu výmeru dovolenú Trestným zákonom pre daný druh trestu;

b/ v ustanovení § 37 Tr. zák. zákon dokonca umožňuje, aby súd upustil od uloženia ďalšieho trestu podľa § 36 Tr. zák., ak považuje trest uložený skorším rozsudkom za dostatočný; zákon tu so zreteľom na to, že účelom trestu je ochrana spoločnosti nápravou páchatela a nie odplata, prelamuje kumulatívnu zásadu inak platnú pre ukladanie trestu pri recidíve a umožňuje celkom upustiť od uloženia ďalšieho trestu, ak trest uložený predchádzajúcim rozsudkom postačí na splnenie účelu trestu.

Judikatúra ďalej pripúšťa, aby súd na okolnosť, že páchatel' musí odpykať ešte iný trest uložený za iný trestný čin predchádzajúcim rozsudkom, prihliadal vždy pri výmere trestu v rámci trestnej sadzby (porov. najmä smernicu pléna Najvyššieho súdu č. Pls 1/65 uverejnenú pod č. 1/1965 Zb. rozh. tr.). Ak je výkon predchádzajúceho trestu alebo jeho zvyšku viazaný na podmienku (pri podmieničnom odsúdení, pri podmieničnom prepustení a pri podmieničnom udelení milosti alebo amnestie), otázku, či si páchatel' bude musieť tento trest alebo jeho zvyšok odpykať, posúdi súd ako predbežnú otázku podľa § 9 odst. 1 Tr. por. (porov. rozh. č. 16/1963, 48/1963 a 14/1968 Zb. rozh. tr.).

Recidíva má význam aj pre stanovenie spôsobu výkonu trestu odňatia slobody (§ 39a odst. 2 Tr. zák.). Ide tu, pravda, o recidívu kvalifikovanú. Pre voľbu medzi prvou a druhou nápravno-výchovnou skupinou je rozhodujúce, či bol páchatel' v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin (tzv. penitenciárna recidíva); do tretej nápravno-výchovnej skupiny sa o. i. zaraďujú obzvlášť nebezpeční recidivisti podľa § 41 Tr. zák. Iné zaradenie týchto recidivistov vo výkone trestu odňatia slobody je možné za podmienok uvedených v ustanovení § 39a odst. 3 Tr. zák., ktoré súdy dostatočne nevyužívajú. Chyby pri stanovení spôsobu výkonu trestu odňatia slobody sa pri previerke zistili len ojedinele.

Napr. vo veci Okresného súdu v Karlových Varoch sp. zn. 2 T 108/72 bol obvinený B. Š. nesprávne zaradený pre výkon uloženého trestu odňatia slobody do prvej nápravno-výchovnej skupiny, hoci v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu (§ 203 Tr. zák.) si už viac razy odpykával tresty odňatia slobody, ktoré mu boli uložené za úmyselné trestné činy a prečiny. Mal byť preto zaradený do druhej nápravno-výchovnej skupiny. Podmienky pre zaradenie do prvej nápravno-výchovnej skupiny podľa § 39a odst. 3 Tr. zák. neboli splnené a okresný súd toto ustanovenie ani nepoužil.

Podľa poznatkov orgánov činných v trestnom konaní veľkú skupinu recidivistov tvoria páchatelia, ktorí páchajú trestnú činnosť pod vplyvom alkoholizmu a iných najrozmanitejších duševných porúch. Napr. podľa údajov Ministerstva spravodlivosti SSR citovaných v správe Najvyššieho súdu SSR asi 60 1ž odsúdených osôb spáchalo nový trestný čin pod vplyvom alkoholu. Popri ukladaní trestov má teda aj ochranné liečenie, najmä protialkoholické, značný význam pri obmedzovaní recidivity. V jeho dôslednom využívaní sú skryté veľké rezervy pri prevencii recidívy (prieskum nebol zameraný na ukladanie iných druhov ochranných opatrení, najmä ochrannej výchovy u mladistvých; inštitúcia ochranného dohľadu r. 1972 ešte neexistovala).

Prieskum znova potvrdil, že doterajší stav využívania ochranného liečenia, predovšetkým protialkoholického, ako prostriedku boja proti recidívnej kriminalite je celkom neuspokojivý. Nedostatky nespočívajú len vo výkone ochranného liečenia (nedostatok kapacít v zdravotníckych zariadeniach), ale aj v praxi súdov pri jeho ukladaní (i pri jeho výkone). V mnohých prípadoch súdy naďalej zostávajú nevlímavé k alkoholizmu páchatel'a alebo inej jeho duševnej poruche ako príčine kriminality a neukladajú ochranné liečenie ani tam, kde úspešný výkon liečenia priamo podmieniuje nápravu páchatel'a a zamedzenie jeho ďalšej trestnej činnosti. V mnohých ďalších prípadoch, v ktorých páchatel' spáchal trestný čin pod vplyvom alkoholu, sa nezisťuje, či sú splnené aj ostatné podmienky pre uloženie ochranného liečenia (§ 72 odst. 2 písm. b/ Tr. zák.).

Okresný súd v Liptovskom Mikuláši vo veci sp. zn. 3 T 140/72 neuložil obvinenému ochranné protialkoholické liečenie, hoci obvinený spáchal trestné činy ublíženia na zdraví podľa § 221 odst. 1 Tr. zák., výtržníctva podľa § 202 odst. 1 Tr. zák. a neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1 Tr. zák. pod vplyvom alkoholu a podľa zistenia súdu sa oddáva nadmernému požívaniu alkoholických nápojov.

Podobné nedostatky boli zistené aj v mnohých ďalších prípadoch, napr. vo veciach okresných súdov v Domažliciach sp. zn. 1 T 127/72, v Karlových Varoch sp. zn. 21 Ta 22/72, 22 Ta 49/72 a i.

Naproti tomu sa pri prieskume nezistili prípady, v ktorých by bolo uložené ochranné liečenie, hoci neboli splnené zákonné podmienky pre jeho uloženie, prípadne neboli objasnené okolnosti významné z tohto hľadiska.

III.

Obzvlášť nebezpečná recidíva podľa § 41 Tr. zák.

V rozbere a zhodnotení praxe súdov pri postihu obzvlášť nebezpečných recidivistov, ktoré urobilo trestné kolégium Najvyššieho súdu pod č. Tpj 162/67, uverejnenom pod č. I/1969 Zb. rozh. tr. bol súdom poskytnutý dostatočne vyčerpávajúci návod pre výklad a aplikáciu ustanovení § 41 a § 42 Tr. zák. Napriek tomu sa v praxi niektorých súdov ešte stále vyskytujú niektoré nedostatky, ktoré svedčia o nedostatočnom zvládnutí tejto problematiky alebo o povrchnom prístupe súdov k možnosti aplikácie týchto ustanovení v konkrétnom prípade.

Napr. vo veci okresného súdu v Trnave sp. zn. 5 T 639/72 bol obvinený uznaný za vinného ako obzvlášť nebezpečný recidivista podľa § 41 písm. b/ Tr. zák., hoci o odsúdení toho istého súdu sp. zn. 4 T 72/66 za trestný čin rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 132 odst. 1 písm. a/ Tr. zák., ktoré bolo podkladom pre zistenie súdu, že obvinený sa dopustil trestného činu ako obzvlášť nebezpečný recidivista podľa § 41 písm. b/ Tr. zák., platila zákonná fikcia uvedená v § 60 odst. 4 Tr. zák. Toto odsúdenie preto nemohlo naplňovať znak „potrestaný“ v ustanovení § 41 písm. b/ Tr. zák. nehladiac na to, že páchatel neodpykal v tomto prípade ani časť uloženého trestu.

Častejšie však boli zistené nedostatky toho druhu, že súd sa nezaoberal otázkou, či obvinený nespáchal trestný čin ako obzvlášť nebezpečný recidivista podľa § 41 Tr. zák., hoci obsah preskúmaných spisov nasvedčoval tomu, že sú splnené formálne i materiálne znaky obzvlášť nebezpečnej recidívy podľa § 41 písm. a/ alebo b/ Tr. zák.

V trestnej veci Obvodného súdu pre Prahu 2 sp. zn. 2 T 138/71 bol obvinený P. N. obžalobou stíhaný a v súlade s ňou odsúdený za trestný čin špekulácie podľa § 117 odst. 1, odst. 2 písm. b c) Tr. zák. a za prečin proti poriadku vo veciach verejných podľa § 6 písm. b/ Tr. zák. č. 150/1969 Zb. Bol mu uložený trest odňatia slobody v trvaní ôsmich rokov a trest prepadnutia majetku. Trestná činnosť obvineného spočívala v špekulatívnom nakupovaní a predávaní starožitností vo veľkom rozsahu. Podľa odpisu registra trestov bol obvinený r. 1965 odsúdený okrem iného aj za trestný čin špekulácie podľa § 117 odst. 1, 2 písm. b/ Tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní 5 rokov, ktorého časť mu bola odpustená amnestiou z r. 1968. Obvinený páchal trestnú činnosť dlhý čas, je charakterizovaný ako osoba, ktorá sa stráni práce a ktorá je značne morálne narušená. Otázkou, či obvinený nespáchal trestný čin špekulácie ako obzvlášť nebezpečný recidivista podľa § 41 písm. a/ Tr. zák., sa obvodný súd nezaoberal.

V trestnej veci Okresného súdu v Děčíně sp. zn. 1 T 41/72 bol obvinený M. K. uznaný za vinného z trestného činu rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 132 odst. 1 písm. a/ Tr. zák. (spáchaným dvomi útokmi) a krádeže podľa § 247 odst. 1 Tr. zák. (spáchaným ôsmimi útokmi) a odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní 3 al pol roka. Obvinený bol už celkom šesť razy odsúdený, od roku 1962 bol tri razy vo výkone trestu odňatia slobody pre majetkové trestné činy a pre trestný čin lúpeže. Posledný raz bol odsúdený r. 1965 za trestný čin lúpeže podľa § 234 odst. 1 Tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní 5 rokov, ktorý si odpykal 30. 10. 1970. Novú trestnú činnosť začal obvinený páchať už od februára 1971. Ani v tejto veci okresný súd neuvažoval o tom, či nie sú splnené formálne i materiálne podmienky obzvlášť nebezpečnej recidívy podľa § 41 písm. b/ Tr. zák.

Podobné nedostatky boli zistené aj vo veciach okresných súdov v Domažliciach sp. zn. 1 T 228/71, v Děčíně sp. zn. 5 T 966/71 a v Liptovskom Mikuláši sp. zn. 3 T 117/72.

Najčastejšie nedostatky sa však vyskytujú vo výrokoch a v odôvodnení rozsudkov, z ktorých sa často nedá zistiť, či sú splnené formálne i materiálne podmienky obzvlášť nebezpečnej recidívy podľa § 41 písm. b/ Tr. zák., pretože v odôvodnení sa často len paušálne konštatuje počet odsúdení (aj to niekedy nesprávne, lebo sa počítajú aj odsúdenie, pri ktorých bol uložený súhrnný trest, odsúdenia už zahladené a pod.).

Napr. v rozsudku sp. zn. 4 T 12/72 Okresného súdu v Ostrave, ktorým bol obvinený uznaný za vinného ako obzvlášť nebezpečný recidivista, sa uvádza len to, že obžalovaný bol už tri razy odsúdený. Podobné nedostatky boli zistené aj vo veciach okresných súdov v Hradci Králové sp. zn. 3 T 325/72, v Trutnove proti obv. S. M. (spisová značka nie je v správe uvedená), v Trnave sp. zn. 4 T 453/72, 6 T 775/72, v Žiline sp. zn. 2 T 30/72, v Prešove sp. zn. 11 T 327/71 a i.

Po vydaní cit. rozboru trestného kolégia Najvyššieho súdu č. Tpj 162/67 sa objavili nové právne problémy pri výklade a aplikácii ustanovenia § 41 písm. b/ Tr. zák. len v súvislosti s vydaním zákona o prečinoch č. 150/1969 Zb., boli však už riešené v novej judikatúre. V rozh. č. 27/1972 Zb. rozh. tr. bolo vyjadrené stanovisko, že formálnu podmienku obzvlášť nebezpečnej recidívy v zmysle § 41 písm. b/ Tr. zák., to je, že páchatel sústavne pácha úmyselné trestné činy tej istej povahy, hoci bol už za také trestné činy viac razy potrestaný, nespĺňa predchádzajúce potrestanie za previnenie alebo prečin. V rozhodnutí č. 33/1973 Zb. rozh. tr. bol zasa vyslovený právny názor, že páchatela prečinu, aj keď sú inak splnené formálne podmienky obzvlášť nebezpečnej recidívy v zmysle § 41 písm. b/ Tr. zák., spravidla nemožno posudzovať ako obzvlášť nebezpečného recidivistu pre nedostatok materiálnej podmienky uvedenej v ustanovení § 41 i. f. Tr. zák. V tejto súvislosti bola zistená chyba len v jedinom prípade.

Ide o vec sp. zn. 18 T 91/72 Okresného súdu v Karlových Varoch, v ktorej bol obvinený S. G. uznaný za vinného z trestných činov znásilnenia podľa § 241 odst. 1 Tr. zák. a príživníctva podľa § 203 Tr. zák. Z trestného činu príživníctva podľa § 203 Tr. zák. bol uznaný za vinného ako obzvlášť nebezpečný recidivista v zmysle § 41 písm. b/ Tr. zák. Do počtu troch predchádzajúcich potrestaní za trestné činy tej istej povahy však okresný súd zarátal aj potrestanie z r. 1970 za prečin príživníctva podľa § 10 zák. č. 150/1969 Zb. o prečinoch.

IV.

K výkladu ustanovenia § 209a odst. 3 písm. b/,

odst. 4 písm. b/ Tr. zák.

Ustanovenia § 209a odst. 3 písm. b/ a odst. 4 písm. b/ Tr. zák. sa často používajú (r. 1972 bolo za trestný čin neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a Tr. zák. odsúdených 8126 osôb; z toho bolo asi 15 špeciálnych recidivistov). Podľa poznatkov trestného kolégia Najvyššieho súdu ČSSR sa pri výklade a aplikácii týchto ustanovení vyskytuje od začiatku veľa nejasností a tieto ustanovenia nie sú v praxi súdov jednotne vykladané a používané. Preto k nim treba zaujať stanovisko, ktoré by zjednotilo súdnu prax a zabezpečilo, aby sa prísnejší postih špeciálnych recidivistov, prípadne iných prípadov mnohosti trestných činov tohto druhu uplatňoval v oboch národných republikách v súlade so skutočným obsahom a zmyslom zákona.

Popri špeciálnej recidíve zakladajú použitie vyššej trestnej sadzby podľa uvedených zákonných ustanovení aj iné prípady mnohosti trestných činov, a to prípadne v kombinácii s recidívou (§ 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák.). Východiskom správneho výkladu uvedených zákonných ustanovení je

stanovenie správneho vzťahu medzi jednotlivými pojmami, ktoré vyjadrujú v týchto ustanoveniach rôzne prípady mnohosti trestných činov, t. j. medzi pojmami „opätovne“, „odsúdený“ a „potrestaný“. Medzi týmito pojmami ide o vzťah všeobecného a osobitného.

Pojem „opätovne“ je z tohto hľadiska najvšeobecnejší a vyjadruje prípad, keď pred trestným činom, u ktorého sa tento znak používa, spáchal páchatel' aspoň jeden rovnaký trestný čin, pričom nezáleží na tom, či bol už za tento predchádzajúci trestný čin odsúdený alebo aj potrestaný. Tento pojem teda zásadne vyjadruje tak súbeh, ako aj recidívu (prípadne aj recidívu kvalifikovanú tým, že páchatel' bol už potrestaný) a napokon aj tie prípady mnohosti trestných činov, ktoré nie sú ani súbehom, ani recidívou (t. j. prípad, keď páchatel' opakovane spáchal trestný čin v čase od vyhlásenia do právoplatnosti rozsudku). Pod tento pojem možno zahrnúť aj tie prípady mnohosti trestných činov, ktoré nie sú recidívou preto, že o predchádzajúcom odsúdení platí zákonná fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený. Fiktívne tu totiž zaniká len skutočnosť odsúdenia, ale skutočnosť, že bol spáchaný trestný čin, zostáva touto fikciou nedotknutá (porov. časť II., bod 1, písm. c/ vyššie). Pojem „bol za taký trestný čin už odsúdený“ je v pomere k predchádzajúcemu pojmu pojmom osobitným a vyjadruje z uvedeného najširšieho okruhu mnohosti trestných činov zahrnutých v pojme „opätovne“ len tie prípady, v ktorých bol páchatel' za predchádzajúci rovnaký trestný čin odsúdený. Musí ísť o odsúdenie, na ktoré možno ešte podľa zákona prihliadať, t. j. o odsúdenie, o ktorom neplatí právna fikcia, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený. Napokon pojem „bol už za taký čin potrestaný“ je pojmom ešte osobitnejším a vyjadruje len tie prípady recidívy, v ktorých bol páchatel' odsúdený a v ktorých okrem toho odpykal aspoň časť uloženého trestu. Na druhu trestu pritom nezáleží. Ani tento pojem nie je naplnený, ak o predchádzajúcom odsúdení platí zákonná fikcia, že k odsúdeniu páchatela' nedošlo.

Vzťah uvedených troch pojmov nemožno preto vykladať tak, že sa tieto pojmy navzájom vylučujú. Naopak, skutočnosť, že páchatel' bol za rovnaký trestný čin už potrestaný, pojmovo predpokladá, že bol za takýto trestný čin odsúdený a že ho spáchal opätovne; skutočnosť, že bol páchatel' už odsúdený, pojmovo v sebe zahrnuje skutočnosť, že trestný čin spáchal opätovne. Ak teda zákon požaduje naplnenie znaku „opätovne“, je tento znak naplnený tým viac vtedy, ak bol páchatel' za predchádzajúci trestný čin odsúdený a prípadne aj potrestaný. Podobne naplneniu znaku „odsúdený“ nemôže byť nijako na prekážku, že páchatel' už aj odpykal uložený trest alebo jeho časť. Iný výklad týchto pojmov vedie k nelogickým a neprijateľným dôsledkom.

Napr. ak bol páchatel' raz potrestaný za trestný čin neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1 Tr. zák. a po tomto potrestaní spáchal už len jediný taký istý trestný čin, nebudú naplnené znaky okolnosti podmieňujúcej použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák. (je síce naplnený znak „potrestaný“, ale po potrestaní páchatel' nespáchal čin „opätovne“, t. j. ešte najmenej dva ďalšie rovnaké trestné činy), ale pri inom než vyššie uvedenom výklade ani znaky okolnosti podmieňujúcej použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 písm. b/ Tr. zák., pretože pojem „odsúdený“ podľa takéhoto výkladu predpokladá, že páchatel' nebol potrestaný a pojem „opätovne“ zasa predpokladá, že páchatel' nebol odsúdený a potrestaný. Takýto prípad by sa preto musel posúdiť len podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., teda ťažší prípad recidívy (páchatel' nebol len odsúdený, ale aj potrestaný) by sa práve preto, že je ťažší, musel posúdiť miernejšie ako prípad ľahší, keď bol páchatel' len odsúdený, ale nebol potrestaný, alebo keď dokonca len opakovane spáchal trestný čin bez toho, aby bol za prvý trestný čin odsúdený. Správne je však posúdiť takýto prípad podľa § 209a odst. 1, 3 písm. b/ Tr. zák. a skutočnosť, že znak „odsúdený“ je naplnený s väčšou intenzitou, než vyžaduje zákon (totiž že páchatel' bol potrestaný, hoci zákon vyžaduje len to, aby bol odsúdený), treba zhodnotiť v neprospech páchatela' pri výmere trestu v rámci vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 Tr. zák. (porov. vyššie výklad § 31 odst. 3 Tr. zák.).

K podobnému nesprávnemu záveru, ktorý sa prejavuje v praxi Najvyššieho súdu ČSR pri posudzovaní jednotlivých vecí (napr. v rozbere a zhodnotení rozhodovania niektorých okresných súdov o

trestných činoch spáchaných v cestnej doprave z 27. 1. 1972, č. Tpj 60/71, str. 18, vo veciach sp. zn. 7 Tz 25/73, 4 Tz 33/72 a i.), vedie opačný než uvedený výklad aj v prípade, ak bol páchatel' v minulosti už potrestaný za trestný čin neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., je súdený za ďalší jediný takýto trestný čin, ale medzitým bol už raz, prípadne viac razy za ten istý trestný čin odsúdený alebo potrestaný. Najvyšší súd ČSR posudzuje takéto prípady podľa § 209a odst. 1, 3 písm. b/ Tr. zák., pretože prvým potrestaním za trestný čin podľa § 209a odst. 1 Tr. zák. je síce naplnený znak „potrestaný“ v ustanovení § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák., ale nie je naplnený znak „opätovne“, ktorý podľa stanoviska Najvyššieho súdu ČSR predpokladá, že páchatel' nebol za predchádzajúci trestný čin odsúdený (a prípadne aj potrestaný). Aj tu sa ťažší prípad mnohosti trestných činov posudzuje miernejšie ako prípad ľahší. Správne treba posúdiť takýto prípad podľa § 209a odst. 1, odst. 4 písm. b/ Tr. zák. a skutočnosť, že znak „opätovne“ je naplnený s väčšou intenzitou než vyžaduje zákon, sa posúdi v neprospech páchatela pri výmere trestu v rámci vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 4 Tr. zák.

Z uvedeného možno zhrnúť:

Okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 písm. b/ Tr. zák. je zásadne daná už pri druhom trestnom čine páchatela podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., pričom nezáleží na tom, či za prvý takýto trestný čin bol páchatel' už odsúdený alebo nie. Ak bol páchatel' za prvý trestný čin už odsúdený a na odsúdenie možno ešte podľa zákona prihliadať, je naplnený znak, že páchatel' „bol už za taký čin odsúdený“; ak bol páchatel' za prvý trestný čin už aj potrestaný, na vyššiu intenzitu naplnenia znaku „odsúdený“ prihliadne súd pri výmere trestu v rámci vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 Tr. zák. v neprospech páchatela. Vo všetkých ostatných prípadoch opätovného spáchania trestného činu podľa § 209a odst. 1 Tr. zák. bude pri druhom trestnom čine naplnený znak „opätovne“. Pravda, vyššia trestná sadzba podľa § 209a odst. 3 Tr. zák. sa použije vždy len vtedy, ak budú splnené aj podmienky § 88 Tr. zák. Okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 písm. b/ Tr. zák. bude daná aj pri každom ďalšom (treťom atď.) trestnom čine páchatela podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., ak nebudú zároveň naplnené znaky § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák.

Naproti tomu použiť vyššiu trestnú sadzbu podľa § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák. možno až pri najmenej treťom trestnom čine páchatela podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., aj to len za predpokladu, že za prvý takýto trestný čin bol páchatel' potrestaný, t. j. že odpykal aspoň časť uloženého trestu a že po výkone trestu (alebo jeho časti) spáchal najmenej dva ďalšie trestné činy neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 209a odst. 1 Tr. zák. Z hľadiska naplnenia znaku „opätovne“ v ustanovení § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák. nebude na prekážku, ak za druhý trestný čin bol páchatel' už odsúdený alebo dokonca potrestaný; naopak, táto okolnosť sa zhodnotí v neprospech páchatela pri výmere trestu v rámci vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 4 Tr. zák.

V praxi sa niekedy vyskytuje nesprávny výklad ustanovenia § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák. v tom smere, že pojmy „potrestaný“ a „opätovne“ sa vykladajú ako pleonazmy a dávajú sa do súvislosti s tou istou skutkovou okolnosťou. Podľa tohto výkladu stačí, aby páchatel' po predchádzajúcom potrestaní za rovnaký trestný čin spáchal raz trestný čin podľa § 209a odst. 1 Tr. zák.; tým je zároveň naplnený aj znak „opätovne“. Pri takomto výklade by však bol znak „opätovne“ v ustanovení § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák. zbytočný, pretože by stačilo formulovať toto ustanovenie takto: „ak spácha trestný čin uvedený v odst. 1, hoci bol už za taký čin potrestaný“. Pretože však zákon podľa svojho znenia vyžaduje, aby páchatel' po predchádzajúcom potrestaní spáchal uvedený trestný čin opätovne, musí páchatel' spáchať po potrestaní ešte najmenej dva uvedené trestné činy.

Správny názor k tejto otázke zaujal Najvyšší súd ČSR v stanovisku č. Tpj 60/71 z 27. 1. 1972 (č. II/1972 Bulletinu Najvyššieho súdu ČSR) a v rozhodnutiach sp. zn. 1 Tz 28/72 a 4 Tz 67/72.

V praxi sa vyskytla aj otázka, či sa špeciálna recidíva ako okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 písm. b/ alebo odst. 4 písm. b/ Tr. zák. vzťahuje len na § 2a odst. 1 Tr. zák., alebo aj na odst. 2 tohto zákonného ustanovenia (sú možné rozmanité kombinácie: opakovanie trestných činov buď len podľa odseku 1 alebo len podľa odseku 2 § 209a Tr. zák., prípadne opakovanie trestných činov podľa oboch citovaných odsekov v rozmanitom poradí). V praxi sa vyskytol názor, že znaky okolnosti podmieňujúcej použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 písm. b/ Tr. zák. sú naplnené, ak sa páchatel dopustí opätovne alebo ak bol už odsúdený nielen za trestný čin podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., ale aj za trestný čin podľa § 209a odst. 2 Tr. zák. Tento právny názor však nemožno považovať za správny. Slová „tohto činu“ a „taký čin“ v ustanovení § 209a odst. 3 písm. b/ Tr. zák. nadväzujú gramaticky i logicky bez akýchkoľvek pochybností na slová „činom uvedeným v odseku 1“ v ustanovení § 209a odst. 3 písm. a/ Tr. zák. Okrem toho v ustanoveniach § 209a odst. 1 a odst. 2 sú formulované skutkové podstaty dvoch samostatných trestných činov; keby sa malo ustanovenie § 209a odst. 3 písm. b/ Tr. zák. vzťahovať aj na § 209a odst. 2 Tr. zák., musel by sa v ňom použiť plurál a nie singular, t. j. museli by sa použiť slová „týchto činov“ a „také činy“. Pre záver, že zákonodarca zamýšľal postihnúť špeciálnu recidívu (prípadne iné prípady mnohosti trestných činov) podľa prísnejších trestných sadzieb len pri trestnom čine podľa § 209a odst. 1 Tr. zák., svedčí aj ustanovenie § 209a odst. 4 písm. b/ Tr. zák., ktoré sa výslovne vzťahuje len na opakované páchanie trestných činov podľa § 209a odst. 1 Tr. zák. Ustanovenie § 209a odst. 2 Tr. zák. je vlastne špeciálnou formou podielníctva (porov. dôvodovú správu k novele Trestného zákonníka č. 148/1969 Zb.) a postihuje konania, ktoré boli do r. 1970 beztrestné. Aj táto skutočnosť nasvedčuje tomu, že zákonodarca nezamýšľal prísnejší trestný postih podľa vyšších trestných sadzieb podľa § 209a odst. 3 alebo 4 Tr. zák. aj u tejto formy trestnej činnosti. Iný výklad znamená neprípustné rozširovanie podmienok vyššej trestnosti za pomoci analógie.

Naproti tomu podmienky pre použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 209a odst. 3 písm. b/ alebo odst. 4 písm. b/ Tr. zák. budú pri splnení ostatných tam uvedených predpokladov a pri splnení aj materiálnej podmienky uvedenej v § 88 Tr. zák. dané aj vtedy, ak predchádzajúcim trestným činom bol trestný čin neoprávneného používania veci z majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 133 Tr. zák. alebo trestný čin neoprávneného používania cudzej veci podľa § 249 Tr. zák., ak tieto trestné činy spočívali v neoprávnenom použití motorového vozidla (porov. č. 40/1973 Zb. rozh. tr.).

V.

Poznatky z vykonávacieho konania

Uloženie trestu (príp. ochranného opatrenia) recidivistovi zodpovedajúceho všetkým zákonným hľadiskám je len predpokladom splnenia účelu Trestného zákona. Vlastná realizácia tohto účelu, t. j. ochrana spoločnosti pred ďalšou trestnou činnosťou recidivistu jeho nápravou alebo tým, že sa mu zabráni v ďalšom páchaní trestných činov, je vecou výkonu trestov a ochranných opatrení. Výkon trestov a ochranných opatrení je preto práve takou dôležitou ak nie dôležitejšou časťou procesu reagencie spoločnosti na spáchaný trestný čin ako konanie, v ktorom sa zisťuje vina páchatela a ukladá sa mu trest (príp. ochranné opatrenie).

Vykonávaciemu konaniu sa však nevenuje vždy dostatočná pozornosť a v činnosti súdov sa táto časť konania podceňuje. Postup súdov pri výkone trestov a ochranných opatrení je niekedy zdĺhavý a nesústreďený. Narušuje sa tým zásada neodkladného výkonu trestu (príp. ochranného opatrenia) ihneď po právoplatnosti a vykonateľnosti rozsudku ako nevyhnutného predpokladu plného výchovného účinku trestu na páchatela a na ostatných občanov. Len rýchly a neodkladný výkon trestu udržuje v povedomí spoločnosti predstavu o neodvratnosti trestu, ktorá je v leninskej poňatí trestnej politiky jedným zo základných predpokladov individuálne i generálno-preventívneho účinku trestu.

Predmetom prieskumu bola preto aj otázka, ako činnosť súdov vo vykonávanom konaní prispieva k zabezpečeniu účinnej ochrany spoločnosti pred trestnou činnosťou recidivistov.

Prieskumom sa získali len niektoré čiastkové poznatky. Rozhodovanie a postup súdov vo vykonávanom konaní boli však už predmetom rozboru Najvyššieho súdu ČSR pod č. Tpj 90/72 (uverejneného v č. 1/1973 Bulletinu Najvyššieho súdu ČSR). Aj ministerstvá spravodlivosti urobili opatrenia s cieľom zlepšiť prax súdov na tomto úseku. Napriek tomu sa na niektorých súdoch ešte vyskytujú isté nedostatky, ktoré značne znižujú účinnosť postihu recidivistov.

Prieskumom boli zistené na niektorých súdoch odklady pri nariadení výkonu trestu odňatia slobody a zdĺhavý postup pri tých úkonoch, ktoré sú niekedy nevyhnutné, aby sa zabezpečil nástup výkonu trestu odňatia slobody odsúdeného. Niekedy sa nerešpektuje ustanovenie § 139 odst. 2 veta druhá Tr. por. o čiastočnej právoplatnosti a vykonateľnosti rozsudku v skupinových veciach, keď sa nenariaďuje výkon trestu u tých obžalovaných, u ktorých sa stal rozsudok právoplatným a vykonateľným, ale čaká sa na právoplatnosť celého rozsudku (napr. vo veci sp. zn. T 17/72 Okresného súdu Praha - východ), nariadenie výkonu trestu odňatia slobody sa deje oneskorene, niekedy aj s viacmesačným odkladom (napr. vo veciach 2 T 237/71, 12 T 446/71 a 8 T 210/71 Okresného súdu v Prešove, 4 Ta 1/72, 4 Ta 30/72 a 4 Ta 131/71 Okresného súdu v Karlových Varoch a i.), pri rozhodovaní o žiadostiach o odklad výkonu trestu odňatia slobody sa postupuje zdĺhavo, odklad sa niekedy povoľuje benevolentne alebo bezdôvodne (napr. vo veci sp. zn. 1 T 217/71 Okresného súdu v Domažliciach), po zamietnutí žiadosti o odklad výkonu trestu odňatia slobody sa nezabezpečuje ihneď nástup výkonu trestu a pod.

Na niektorých súdoch sa vyskytujú veľké nedostatky aj pri výkone trestu nápravného opatrenia. V trestnom spise nie je náležite vedená evidencia zrážok, obeh trestného spisu medzi trestným oddelením a účtárňou súdu je pomalý, ale najmä sa nerobia potrebné opatrenia a nevyvodzujú sa zákonné dôsledky z pomerne častej fluktuácie odsúdených, ktorí po nariadení výkonu trestu často menia zamestnanie a bydlisko. V týchto prípadoch je súd často nečinný i viac mesiacov, kým urobí opatrenie, aby odsúdený pokračoval vo výkone trestu nápravného opatrenia na novom pracovisku alebo aby bol trest nápravného opatrenia zmenený na trest odňatia slobody (napr. vo veci sp. zn. 2 Ta 349/71 Okresného súdu v Táboře a i.). Súd si tu dostatočne neuvedomujú, že obsahovou súčasťou trestu nápravného opatrenia je povinnosť odsúdeného pracovať na určenom mieste, ktorým je v prípade, ak nebola nariadená zmena zamestnania, doterajšie pracovisko odsúdeného. Bezdôvodné opustenie zamestnania je preto dôvodom pre premenu trestu nápravného opatrenia na trest odňatia slobody podľa § 45 odst. 2 Tr. zák. Odsúdený môže bez týchto následkov zrušiť doterajší pracovný pomer len vtedy, ak má pre to presvedčivé a vážne dôvody.

VI.

Záver.

Štatistické kritérium recidívy (odsúdenie za úmyselný trestný čin po r. 1945) neberie zreteľ na nuansovanosť a pomernú zložitosť tohto pojmu v Trestnom zákone. Štatistika preto nemôže podávať primeraný obraz o stave a vývoji skutočnej recidívy, ani o praxi súdov pri postihu recidivistov. Preto je potrebné prispôbiť štatistické vykazovanie recidívy kritériám zákona pri súčasnom zachovaní doterajšieho ukazovateľa, ktorý môže mať význam pre vedecký výskum.

Platná právna úprava spočívajúca na individuálnom posudzovaní materiálnej podmienky recidívy i jej konkrétnej závažnosti umožňuje so zreteľom na šírku trestných sadzieb v podstate primeraný a náležite diferencovaný postih recidivistov (i keď sú v trestnom systéme i v oblasti postpenitenciárnej starostlivosti určité medzery - vid' napr. č. 1/1972 Zb. rozh. tr.). Najzávažnejšie prípady recidívy

(obzvlášť nebezpečnú recidívu podľa § 41 Tr. zák.) i niektoré prípady špeciálnej recidívy v súčasnom období považované za osobitne nebezpečné (najmä § 209a odst. 3 písm. b/, odst. 4 písm. b/ Tr. zák.) umožňuje zákon stíhať podľa prísnejších trestných sadziieb. Účinný, zákonu zodpovedajúci postih recidivistov je podmienený správnym výkladom a používaním tých ustanovení trestného zákona, ktoré definujú recidívu a jej formy a vyvodzujú z nej príslušné dôsledky pre výmeru trestu, pre stanovenie spôsobu výkonu trestu odňatia slobody, pre podmienky podmieneného prepustenia a pod.

Na existenciu zákonných znakov recidívy a tým aj na rozsah recidivity v zmysle Trestného zákona a na jej postih má značný vplyv existencia veľkého množstva zákonných fikcií, že sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený a v niektorých prípadoch aj príliš benevolentné podmienky pre zahladenie odsúdenia výkonom súdu (najkratšia lehota pre zahladenie odsúdenia je len jeden rok). Trestný zákon č. 140/1961 Zb. tu vychádzal z príliš optimistickej predstavy o možnosti trvalej nápravy páchatela niektorými výchovnými trestami ihneď alebo krátko po ich výkone (u podmieneného odsúdenia, nápravného opatrenia, zákazu činnosti, peňazitého trestu). Predpoklady o možnosti trvalej nápravy páchatelov týmito trestami sa však v mnohých prípadoch ukázali neopodstatnené. Ak potom páchatel opakuje trestnú činnosť, uvedené zákonné fikcie a sčasti aj benevolentné podmienky pre zahladenie odsúdenia bránia posudzovať opakovanie trestného činu ako recidívu a vyvodit' z toho príslušné právne dôsledky pri ukladaní a výkone trestu za nový trestný čin. Z hľadiska de lege feranda sa preto ukazuje nevyhnutným preskúmať opodstatnenosť niektorých zákonných fikcií neodsúdenia, ako aj podmienky zahladenia odsúdenia, prípadne inak upraviť účinky týchto fikcií a zahladenia odsúdenia.

Vykonaný prieskum ukázala, že sa pri výklade formálnych i materiálnych náležitostí recidívy podľa § 34 písm. j/ , § 41 i § 209a odst. 3 písm. b/, odst. 4 písm. b/ Tr. zák. vyskytuje v praxi súdov mnoho nedostatkov a veľa nevyriešených otázok, ku ktorým bolo treba zaujať stanovisko. Správny výklad týchto ustanovení je predpokladom aj správneho a primerane diferencovaného postihu recidivistov, ako aj iných foriem mnohosti trestných činov, ktoré s recidívou úzko súvisia.

Štatistické údaje i poznatky najvyšších súdov republík svedčia o stále prísnejšom postihu recidivistov najmä z hľadiska podielu nepodmienených trestov odňatia slobody, ktoré sa ukladajú recidivistom. Tieto poznatky i vykonaný prieskum však zároveň ukazujú, že sa pri postihu recidivistov napriek tomu ešte stále nevyužívajú všetky možnosti zákona. Recidíva sa posudzuje paušálne, nezisťujú a nehodnotia sa tie konkrétne skutočnosti súvisiace s predchádzajúcim odsúdením i s novým skutkom, ktoré určujú konkrétny stupeň nebezpečnosti recidívy vo vzťahu k ostatným pre výmeru trestu významným hľadiskám. To má za následok nedostatočne diferencovaný prístup k postihu recidivistov, nevyužívanie celého systému trestných sankcií (trestov i ochranných opatrení), celého rozpätia zákonných sadziieb trestu odňatia slobody a iných druhov trestov a všetkých obsahových zložiek a modalít niektorých druhov trestov (najmä podmieneného odsúdenia a nápravného opatrenia). V mnohých prípadoch sa ešte stále recidíva podceňuje, čo sa prejavuje sčasti ešte v uložení nesprávneho druhu trestu (najmä podmieneného odsúdenia alebo nápravného opatrenia, hoci nie sú splnené zákonné podmienky pre ich uloženie), ale najmä v nedostatočnom využívaní celého rozpätia zákonných sadziieb trestu odňatia slobody. Na druhej strane však nemožno odtrhávať trestnú zodpovednosť a jej mieru od jej objektívneho základu (trestného činu) a opomínať alebo podceňovať ostatné zložky trestného činu, ktoré tiež určujú stupeň nebezpečnosti trestného činu pre spoločnosť, ktorý je základným kritériom pre voľbu druhu a výmery trestu (§ 31 odst. 1, § 3 odst. 4 Tr. zák.). Tendencie k izolovanému posudzovaniu recidívy odtrhnuté od ostatných hľadísk významných pre výmeru trestu sa však tiež prejavujú v praxi súdov i pri jej hodnotení.

Rozhodnutím o vine a treste (prípadne ochrannom opatrení) a o stanovení spôsobu výkonu trestu odňatia slobody by sa činnosť súdu nemala končiť. Dôležitú úlohu pri postihu recidivistov a pri prevencii recidívy hrá aj vykonávacie konanie, ktorému sa však podľa výsledkov prieskumu nevenuje

dostatočná pozornosť. Dochádza k mnohým chybám pri postupe a rozhodovaní súdov v tomto štádiu konania a v prípadoch, v ktorých boli recidivistom uložené tresty nespojené s odňatím slobody alebo v prípadoch podmieneného prepustenia súdy zďaleka nevyužívajú všetky možnosti spolupráce so spoločenskými organizáciami a kolektívami pracujúcich pri prevýchove odsúdených a pri ich resocializácii.

Účinný boj proti recidíve o. i. predpokladá, že orgány súdneho dozoru všetkých stupňov budú naďalej venovať zvýšenú pozornosť otázkam recidívy v rozhodovaní súdov a v ich postupe vo vykonávacom konaní, že budú prispievať k zjednoteniu súdnej praxe v zmysle záverov tohto rozboru a že o. i. budú viesť súdy k tomu, aby aj v odôvodnení rozsudkov venovali zisťovaniu a hodnoteniu okolností významných pre recidívu náležitú pozornosť, pretože toto zistenie a hodnotenie je nakoniec predpokladom uloženia takého trestu, ktorý zabezpečí primeranú ochranu spoločnosti a občanov pred trestnou činnosťou recidivistov.

1) Recidivitou sa rozumie recidíva ako hromadný spoločenský jav.